ГАЗЭТА БЕЛАРУСАЎ У ВОЛЬНЫМ СЬВЕЦЕ ЦАНА — PRICE ¢ 50

Беларус

BIELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE FREE WORLD
POST ADDRESS: BIELARUS, P. O. BOX 109, JAMAICA, N. Y. 11431, Tel.: AX 1-8038

Год XIX. № 141 Студзень — January 1969 Vol. XIX № 141

З НАГОДЫ 50-ЫХ УГОДКАЎ АБВЕШЧАНЬНЯ БССР

Увесь мінулы 1968 год праходзіў на бацькаўшчыне пад знакам 50-ых угодкаў абвешчаньня БССР і Камуністычнае партыі Беларусі. Гэтае спалучэньне двух юбілеяў, хоць фармальна й апраўданае фактам адначаснага абвешчаньня — 1 студзеня 1919 году — БССР і заснаваньня Камністычнае партыі БССР, мае й сваю глыбейшую вымову. Тую вымову, што Камністычная партыя БССР, будучы найвышэйшай палітычнай уладай у „сувэрэннай" беларускай рэспубліцы ды знаходзячыся ў строгім падпарадкаваньні маскоўскаму цэнтру ды ім кіраванай, сталася носьбітам і найвышэйшай інстанцыяй найжахлівейшага зла, што прынесла Беларусі савецкая ўлада — русыфікацыі й маскоўскага каляніялізму.

Камуністычная прапаганда пацяшае народы Савецкага Саюзу, што яна вядзе іх да сьветлае будучыні — да найбольш дасканалага палітычнага й сацыяльнага ладу — камунізму. Хрушчоў навет вызначаў дакладны тэрмін поўнае пабудовы камунізму праз 20 год — у 1980 годзе. Пасьля ўпадку Хрушчова тэрмін гэты ўжо ня згадваецца. Рэдка згадваецца й пра пабудову камуністычнае сыстэмы наагул. Пераважна гаворыцца адно пра выхаваньне камуністычнага грамадзтва. А гэта ня тое самае, што пабудаваньне камуністычнага ладу.

Але ў пабудаваньне камуністычнае сыстэмы, відаць, ня верацць ужо й камуністычныя правадыры й тэарэтыкі Савецкага Саюзу. Камуністычная ідэя, канцэпцыя сацыяльна-палітычнага ладу, выпрацаваная тэарэтычна Марксам, Энгельсам і навет Ленінам, сталася для бальшавікоў адно выгаднай шырмай, за якой хаваюцца запраўдныя мэты Масквы: **русыфікацыя й каляніяльная эксплятацыя ў дачыненьні да паняволеных народаў і спрадвечны расейскі імпэрыялізм — у дачыненьні да народаў Вольнага Сьвету.** Камунізм, што на словах будуецца сяньня ў Савецкім Саюзе, ня што іншае, як **фікцыя.** Затое русыфікацыя, каляніялізм і імпэрыялізм, што гэтай фікцыяй прыкрываюцца—суровая **рэальнасьць.**

Русыфікацыя, каляніялізм і імпэрыялізм — тры асобныя, хоць і прычынова зьвязаныя міжсобку зьявы. Гэтта прысьвяцім жменю ўвагі адно першай зьяве — русыфікацы ў БССР.

Русыфікацыя ў сваім змаганьні супраць нацыянальных асноваў беларускага народу на працягу апошняга паўстагодзьдзя праходзіла розныя этапы. Спачатку, у пэрыяд тварэньня савецкае ўлады ў Беларусі, як і перад Кастрычніцкай рэвалюцыяй, беларуская нацыянальная праблема Камуністычнай партыяй дый самым Ленінам поўнасьцяй кэгавалася й ігнаравалася. У часе НЭП-у й г. зв. беларусізацыі 20-ых гадоў, у мэтах замацаваньня савецкае ўлады, Беларусам было дазволена разьвіваць сваю нацыянальную культуру й пашыраць сваю родную мову навет у дзяржаўным жыцьці краю. Але з канцом 20-ых і на працягу 30-ых гадоў шалела хваля маральнага й фізычнага сталінаўскага тэрору й праводзілася прымусовая русыфікацыя. На працягу 40-ых і навет 50-ых гадоў фізычны тэрор слабне, але русыфікацыя ані не зьмяншаецца. У канцы 50-ых і ў 60-ых гадох, у сувязі з асуджэньнем сталіншчыны, наступае пэрыяд г. зв. пасьлясталінскае „адлігі", але, не зважаючы на агульнае зьмякчэньне палітычнага курсу, русыфікацыя ня толькі не зьмяншаецца, але ды асабліва апошнімі гадамі набірае йшчэ большага размаху.

Праўда, савецкая канстытуцыя й праграма Камуністычнае партыі не абмяжоўваюць ані правоў беларускае мовы, ані не забараняюць разьвіцьця беларускае культуры. Наадварот, у новай праграме Камністычнае партыі 1961 году выразна сказана, што адным із заданьняў Камуністычнае партыі — **„забясьпечыць і ў далейшым свабоднае разьвіцьцё моваў народаў СССР. . ., не дапушчаючы ніякіх прывілеяў, абмежаваньняў або прымусу ў ужываньні тае ці іншае мовы. У вабставінах братняй дружбы і ўзаемнага даверу народаў нацыянальныя мовы разьвіваюцца на аснове раўнапраўя і ўзаемнага ўзбагачаньня".**

Гэтак у тэорыі. Але ў практыцы цалком наадварот. Існуюць паўсюдна тарнаваныя два спосабы, што вядуць да няўхільнай русыфікацыі. Першае, каб заняць любое становішча ў БССР, веданьне беларускае мовы зусім непатрэбнае, тымчасам як веданьне расейскае мовы канечнае. Другое, хоць тэарэтычна ў галіне беларускае мовы й беларускае культуры нічога не забараняецца, але бадайшто нічога новага й не дазваляецца. Часамі ў дарозе вынятку й пад асабліва моцным ціскам грамадзкае думкі дазваляюцца адно некаторыя зусім дробныя здабыткі ў галіне беларускае культуры, на што, аднак, у кажным асобным выпадку патрэбная пастанова ЦК партыі. Гэтак дзеля такой дробязі, каб павольшыць лістаж адзінага беларускага літаратурнага часапісу „Полымя" з пачаткам 1967 году на чатыры друкаваныя аркушы, спатрэбілася адмысловая пастанова ЦК КПБ, якую, як асаблівае дасягненьне ў галіне нацыянальнае палітыкі, урачыста быў абвесьціў сакратар ЦК КПБ С. Пілатовіч на 5-ым зьезьдзе пісьменьнікаў Беларусі ў травені 1966 году.

Пад прыкрыцьцём прынцыпу інтэрнацыяналізму, дружбы народаў і прышчэпліваньня гэтак званага савецкага патрыятызму выпустошваецца беларускі зьмест з усіх галінаў беларускае культуры. А гэны інтэрнацыяналізм і савецкі патрыятызм сьвядома й пляннава будуецца **на базе расейскае мовы, расейскае культуры, расейскае гісторыі й расейскага патрыятызму.** Русыфікацыйная існасьць прапагаваных і прышчэплiваных партыяй прынцыпу інтэрнацыялізму й савецкага патрыятызму нагэтулькі відавочныя, што спатрэбілася на дапамогу гэтым прынцыпам прыдумаць новы й больш эфэктоўны фактар русыфікацыі. Гэтым новым фактарам, калі яго гэтак назваць, стаўся **дзяржаўніцкі патрыятызм,** якім партыя намагаецца падмяніць нацыянальны патрыятызм беларускага народу.

Шляхам хвальшаваньняў гісторыі Беларусі ды тэндэнцыйных прамоўчваньняў ейных нацыянальных дасягненьняў у мінуўшчыне партыйная гістарычная псэўданавука абвесьціла, што беларускі народ у мінуўшчыне ня меў нічога: ня меў свабоды й свае незалежнае дзяржавы, а эпоха росквіту ягонае нацыянальнае дзяржаўнасьці — Вялікае Княства Літоўскае абвешчанае гэтай псэўданавукай эпохай паняволеньня беларускага народу літоўскімі феадаламі, а пазьней — польскімі магнатамі. Паводля гэтае псэўданавукі, гэтак званае ёю „ўзьеднаньне" беларускага народу з „адзінакроўным" расейскім народам у канцы XVIII стаг., хоць і не задавольніла нацыянальных і сацыяльных патрэбаў беларускага народу ў вабставінах царскага самадзяржаўя, усё-ж мела для Беларусі вялікае прагрэсыўнае значаньне. **„Толькі ў выніку Кастрычніцкай рэвалюцыі, дзякуючы Камуністычнай партыі й ленінскай нацыянальнай палітыцы ды пры бескарысьлівай дапамозе вялікага рускага народу Беларусь упяршыню ў гісторыі атрымала сваю дзяржаўнасьць".** Апошні сказ мы ўзялі ў чужаслоўе, бо ён зьяўляецца афіцыйнай і ўсьцяж настырліва паўтаранай савецкай псэўданавуковай формулай у дачыненьні да Беларусі.

Абапіраючыся на гэтую формулу, уся партыйная нацыянальная палітыка й прапаганда, асабліва сяньня, на 50-ыя ўгодкі БССР, накіраваная на тое, каб жывы ў народзе беларускі нацыянальны патрыятызм падмяніць гэтым дзяржаўніцкім патрыятызмам, узбудзіць пачуцьцё гордасьці за сваю савецкую беларускую дзяржаву, за БССР, быццам роўную й раўнапраўную ня толькі ў сям'і савецкіх рэспублікаў, але й на міжнародным форуме, дзе БССР зьяўляецца раўнапраўным сябрам і нат заснавальнікам Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў, ня кажучы ўжо пра ейнае сяброўства ў іншых міжнародных установах і арганізацыях.

Але так як БССР — адно фікцыя беларускай дзяржаўнасьці й сувэрэннасьці, гэтак і г. зв. беларускі дзяржаўніцкі патрыятызм — **адно голы шкялет бяз душы,** адно больш надзейная зброя псыхалягічнай русыфікацыі. Калі-б прыняць гэтую тэзу пра дзяржаўніцкі патрыятызм, дык гэта было-б раўназначным з прызнаньнем, што беларуская нацыянальная праблема ўжо самым фактам існаваньня БССР разьвязаная й што нічога ўжо больш і ня трэба ў галіне нацыянальнае палітыкі. А пытаньне нацыянальнае культуры й правоў для роднае мовы лягічна трэба было-б разглядаць тады, як пытаньне другараднае й трэцяраднае або й наагул ня вартае ўвагі, як яго й разглядаюць сяньня культурна зрусыфікаваныя Беларусы на бацькаўшчыне.

На шчасьце, прагрэсыўны элемэнт беларускага народу, перш-наперш ягоная нацыянальная інтэлігенцыя ня прыняла гэтага дзяржаўніцкага патрыятызму, культывуючы ўсякімі даступнымі ёй спосабамі пачуцьцё запраўднага нацыянальнага патрыятызму. Беларускія гісторыкі, не зважаючы на цэнзурныя забароны, патрапляюць усё-ж выносіць на дзеннае сьвятло праўду пра гістарычную мінуўшчыну Беларусі й адслаляць часы ейнае велічы, магутнасьці й славы. Беларускія пісьменьнікі, як і працаўнікі іншых галінаў мастацтва ствараюць найлепшыя свае творы на беларускай самабытна нацыянальнай глебе; творчая інтэлігенцыя розных галінаў культуры, настаўніцтва, студэнцкая моладзь штораз больш наважана патрабуюць, каб культурнае жыцьцё Беларусі мела і беларускую нацыянальную форму, і свой нацыянальны зьмест. У супрацьвагу русыфікацыі, беларускія паэты й пісьменьнікі культывуюць у сваёй творчасьці сваяасаблівы культ роднае беларускае мовы.

Усе гэтыя нацыянальныя асьпірацыі й імкненьні галоўным чынам выходзяць ад маладога пакаленьня, што пакліканае фармаваць духовы профіль свайго народу. А ў гэтых нацыянальных імкненьнях і асьпірацыях маладога пакаленьня — наймацнейшая зарука будучыні беларускага народу.

Ст. Станкевіч

У ЗША НАСТРОЙ КАНСЭРВАТЫЎНЫ

Інстытут грамадзкае думкі Люі Гарыса правёў паміж 1 і 3 лістапада сёлета апытаньне 3.526 чалавек у розных мясьцінах Амэрыкі. Блізу дзьве траціны зь іх заявілі, што ў сваіх палітычных паглядах яны ўважаюць сябе за „кансэрватыстых" — 38%, або за людзей „пасярэдзіне дарогі" — 32%. Апытаньне паказала таксама, што адно 17% працэнтаў Амэрыканцаў уважаюць сябе за „лібэралаў".

ШАНУЙЦЕ СВОЙ І НАШ ЧАС! НЕ ЧАКАЙЦЕ НА НАШЫЯ ПІСЬМОВЫЯ НАПАМІНАНЬНІ. А ЛЕПШ АДРАЗУ ВЫШЛІЦЕ ПАДПІСКУ НА 1969 ГОД!

ПЫТАНЬНЕ БЕЛАРУСКІХ ПЕРАДАЧАЎ У БіБіСі

Беларускія арганізацыі і ўстановы ў Ангельшчыне зьвярнуліся ў кастрычніку летась да абедзьвюх палатаў Брытанскага Парляманту з мэмарандумам, у якім абгрунтоўвалася патрэба ўвядзеньня ў БіБіСі радыяперадачаў у беларускай мове. Паклікаючыся на нядаўныя вызвольныя падзеі ў Чэхаславаччыне, не малы ўплыў на ўзьнікненьне якіх былі замежныя радыяперадачы ў чэскай і славацкай мовах, аўтары мэмарандуму падалі важныя матывы, што апраўдвалі-б такія перадачы і ў мове беларускай. Мэмарандум канчаецца словамі: „Радыя Свабода й Радыя Ватыкан маюць перадачы ў беларускай мове. Падобныя перадачы ў БіБіСі змаглі-б прынесьці вялікую надзею народу Беларусі. Мы заклікаем сяброў абедзьвюх палатаў Парляманту, а такжа сяброў усіх палітычных партыяў зрабіць націск з мэтаю пабольшаньня радыяперадачаў для Савецкага Саюзу на мовах усіх саюзных рэспублікаў, у васаблівасьці на беларускай мове".

Мэмарандум падпісалі: Павал Навара — старшыня Згуртаваньня Беларусаў у Вялікабрытаніі ,Кацярына МэкМілан — віцэ-прэзыдэнт Англа-Беларускага Таварыства, а. Леў Гарошка — рэктар Беларускай Каталіцкай Місіі ў Ангельшчыне, а. Янка Абабурка — настаяцель БАПЦарквы ў Ангельшчыне.

ЯКОЮ МОВАЮ НАПІСАНЫ "ЛІТОЎСКІ СТАТУТ"?

(АДКАЗ „НОВОМУ ШЛЯХУ" Й „ВІЛЬНОМУ СЛОВУ")

У паярэднім нумары „Беларуса", у артыкуле „І неразумна, і няпрыгожа", пісалася пра прысабечваньне некаторымі ўкраінскімі прэсавымі выданьнямі ў ЗША й Канадзе чужое славы: запісваньне на свае конта спартовых дасягненьняў беларускіх спартсмэнаў на Алімпіядзе ў Мэксыцы.

Як выяўляецца, гэтая і неразумная, і няпрыгожая практыка не абмяжоўваецца да спорту. У украінскіх газэтах, выдаваных у Тароньце (Канада), „Новый Шлях" (за 7 сьнежня летась) і „Вільне Слово" (за 23 і 28 сьнежня летась) былі надрукаваныя (не падпісаныя, а значыцца ад рэдакцыі) паведамленьні пра тое, што Львоўская навуковая бібліятэка набыла рукапіс другога выданьня „Літоўскага Статуту", кодэксу законаў Вялікага Княства Літоўскага з 16-га стагодзьдзя. Абедзьве вышэй згаданыя газэты, падаючы гэтую вестку, з жалюгоднай (калі ня сьмеху вартай) прэтэнсіяй але з паважнай мінай паясьняюць сваім чытачом, што, бачыце, „Літоўскі Статут" „напісаны українскаю кніжнаю мовою того часу, якая была ўрадавою мовою Літоўскае дзяржавы" („Новий Шлях"), або: „трэйці „Літоўскі Статут" з 1588 году быў надрукаваны тагачасною канцылярскаю, украінскаю мовою ў месьце Вільні" („Вільне Слово").

Калі-б рэдактары „Вільного Слова" чыталі больш, чымся тое, што піша „Новий Шлях", і наадварот, ды час-часом заглядалі ў навуковую літаратуру, дык пабачылі-б, да якое карыкатурнасьці яны зводзяць свае пахвальныя намаганьні прыдбаць сабе лішні кавалак славы. Трэба прызнацца, аднак, што да пасяганьня на беларускасьць „Літоўскага Статуту" не дадумаліся навет расейскія чарнасоценцы.

У царскай Расеі, гістарычная навука яшчэ ў канцы 19-га стагодзьдзя сьцьвердзіла („Энциклопедический Словарь" Брокгаўза, С.-Петербург, 1891, т. 5, бб. 232-233), што „ў беларускай мове пісаліся літоўскія акты, граматы і ўсе публічныя акты да часоў Сьцяпана Баторага. Гэткім парадкам, гэтая мова была афіцыйнай ад 14-га і амаль да 17-га стагодзьдзя. З кнігаў, пісаных беларускай гаворкай, больш выдатныя: Статут Казімера Ягелёна 1492 г., **Статут Літоўскі,** складзены ў 1505 г., і дапаўняны ў 1522, 1529, 1561 і 1588 гадох".

У 1960 годзе ў выдавецтве Акадэміі Навукаў Беларускай ССР быў выдадзены асобнай кнігай тэкст Літоўскага Статуту 1529 году пад рэдакцыяй акадэміка Літоўскае ССР К. І. Яблонскіса. У „Прадмове" да гэтага выданьня чытаем (б. 3):

Статут 1529 году быў напісаны ў беларускай мове таго часу. Гэтая акалічнасьць вызначае ягонае вялікае значэньне і як лінгвістычнага помніка пэрыяду тварэньня беларускае народнасьці".

Рэдактаром „Нового Шляху" і „Вільного Слова" варта было-б заглянуць у гэтую кнігу, у арыгінальны тэкст „Літоўскага Статуту", каб навочна пераканацца, ці ён пісаны беларускаю моваю, ці тэй моваю, у якой сьмешныя „імпэрыялісьцікі" з Таронта намагаюцца прыпісваць сабе чужое дабро.

А. Будзіч

МАКСІМ ТАНК І АРКАДЗЬ КУЛЯШОЎ — НАРОДНЫЯ ПАЭТЫ БЕЛАРУСІ

Пастановай Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету БССР 31 кастрычніка сёлета нададзеная ганаровая годнасьць Народных Паэтаў Беларускай ССР Максіму Танку і Аркадзю Куляшову за іхныя, як кажацца ў пастанове, „вялікія заслугі ў разьвіцьці беларускай савецкай літаратуры".

За заслугі ў разьвіцьці беларускай літаратуры першаму была нададзеная годнасьць Народнага Паэты Беларусі Янку Купалу ў 1925 г., а другому — Якубу Коласу ў 1926 годзе.

Пазьней надавалася ўжо годнасьць народнага паэты або народнага пісьменьніка БССР афіцыйна за заслугі для беларускай савецкай літаратуры, фактычна-ж за заслугі ў ў гэтай літаратуры для партыі. Гэтак на свае 60-ыя ўгодкі ў 1956 годзе годнасьць Народнага Пісьменьніка БССР атрымаў Кандрат Крапіва, колькі год пазьней — годнасьць Народнага Паэты БССР атрымаў Пятрусь Броўка і годнасьць Народнага Пісьменьніка БССР — Міхась Лынькоў.

Цяпераха-ж таксама ня толькі за літаратурныя, але й партыйныя заслугі ўзнагароджаныя годнасьцяй народных паэтаў БССР Максім Танк і Аркадзь Куляшоў. Дарэчы адцеміць, што ад 25 лістапада 1966 году Максім Танк займае становішча першага сакратара праўленьня Саюзу пісьменьнікаў Беларусі.

МАНІФЭСТАЦЫЙНАЯ ЗБОРКА ЧЭХАЎ І СЛАВАКАЎ

Зборка адбылася ў нядзелю 17 лістапада ў аўдыторыі школы Кароля Галічка ў Бэрвін каля Чыкага.

У прэзыдыюм зборкі былі запрошаныя й прадстаўнікі іншых нацыянальнасьцяў, што былі прысутныя на зборцы. Ад Беларусаў у склад прэзыдыюму ўваходзілі сябра Згуртаваньня Беларусаў у Іліной М. Махнач і сяброўка арганізацыі беларускае моладзі студэнтка Ванда Гайдзель.

Маніфэстацыя галоўна была прысьвечаная ўгодкам закрыцьця чэскіх унівэрсытэтаў і вышэйшых навучальных установаў на загад Гітлера 17 лістапада 1939 году. Спачатку была аддадзеная чэсьць чэхаславацкай моладзі за ейную станоўкасьць у вабароне свае нацыянальнасьці, мовы й культуры пад гітлераўскай акупацыяй.

Пасьля грунтоўных і на высокім узроўні дакладаў д-ра Ладыслава Радымску, віцэ-прэзыдэнта Арганізацыі Эўрапейскіх Паняволеных Народаў і прафэсара Чыкаскага ўнівэрсытэту Вацлава Ласка, прамаўлялі прадстаўнікі Беларусаў, Палякаў і Украінцаў. Ад Беларусаў прамаўляла Ванда Гайдзель. Яна выказала высокую пашану чэскай і славацкай моладзі за ейную бясстрашную адданасьць сваёй бацькаўшчыне й станоўкасьць у вабароне свае нацыянальнае культуры. Яна зазначыла, што Беларусы шмат заўдзячваюць Чэхам: наш слаўны першадрукар Францішак Скарына выдаў у 1517 годзе сваю „Біблію" ў Празе Чэскай, а пасьля Першае сусьветнае вайны беларуская моладзь із Заходняй Беларусі, атрымаўшы стыпэндыі ад прыхільнага да нас ураду прэзыдэнта Тамаша Масарыка, магла здабываць вышэйшую асьвету на чэскіх унівэрсытэтах.

Я. Чарнэцкі

© PDF: Kamunikat.org 2011 © Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

BIELARUS
Byelorussian Newspaper in the Free World
Published monthly by
BYELORUSSIAN-AMERICAN ASSOCIATION, Inc.,
166 — 34 Gothic Drive, Jamaica, N. Y. 11432.
Subscription $ 6.00 yearly.

„БЕЛАРУС" —Газэта Беларусаў у Вольным Сьвеце
Выходзіць месячна. Рэдагуе Калегія.
Выдае: Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне
Выпіска зь перасылкаю — 6 дал. на год.

ЗА САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ ЗАСЛОНАЙ

Бальшавіцка-маскоўскія ўладары адзначылі сваё 50-годзьдзе чародным бязьлітасным актам зьдзеку й гвалту над людзкасьцяй і над народнай воляю: маем наўвеце вайсковы падбой і тэрор у Чэхаславаччыне. Пры гэтым яны вульгарна й нахабна абвесьцілі, быццам сваю дактрыну, сваё права, бараніць „сацыялізм" у сваіх сатэлітаў ад „імпэрыялістычнае загрозы" Захаду. Як-жа цынічна й парадксальна гучыць гэтая заява! Таксама й 50-ыя ўгодкі абвешчаньня Беларускай ССР маскоўскія верхаводы адзначылі ўзмацненьнем гэтак званага ідэялягічнага наступу супраць праяўленьняў сілаў свабоды сярод беларускага народу й ягоных імкненьняў да выяўленьня сваёй нацыянальнай існасьці ў культурным разьвіцьці.

У ролі абаронькаў сацыялізму выступілі якраз тыя, што ў сваёй нявольніцкай дзяржаве ўвялі антысацыялістычны, антынародны лад, хвалькліва назваўшы сваю дзяржаву Саюзам Савецкіх Сацыялістычных Рэспублікаў.

Пры ўтварэньні гэтага „Саюзу" адбылося якраз тое самае, што леташ у Чэхаславаччыне, якая хацела пазбавіцца каляніяльнага стану і ўвесьці ў сваім гаспадарстве нейкую норму сацыялізму — народаўпраўства, што, пэўне-ж, пярэчыла-б бальшавіцкім каляніяльна-імпэрыялістычным імкненьням.

Таксама хвалькыае абазначэньне „Савецкіх". Хоць саветы фармальна існуюць, але іх назначае партыйнае кіраўніцтва, бо-ж савецкія выбары — абсалютны хвальш. І склікаюцца гэныя саветы, перадусім Вярхоўны Савет рэдка і толькі патое, каб ягоныя дэпутаты акляімацыямі (бо-ж заўсёды мусіць быць аднагалоснасьць!) прынялі ўжо ўведзеныя пастановы ЦК партыі. Чынным пры гэтай акцыі ў дэпутатаў бываюць толькі далоні. І сьмешна, і парадксальна, але — факт! Хто-б адважыўся выступіць супраць пастановаў партыі, таго чакае доўгае зьняволеньне або й зьнішчэньне.

Найбольш недарэчны назоў „Сацыялістычных". У чым выяўляецца гэны „сацыялізм"? Ці ў канцэнтрацыйных лягерах, дзе загінулі дзесяткі міліёнаў людзей дый цяпер пакутуюць нявольнікі пераважна ні перад кім нявінаватыя? Ці ў ваднаўленьні прыгону? Ці ў пазбаўленьні права выбару месца жыхарства ды ўстанаўленьні „зялезнай заслоны" ад вольнага сьвету? Ці ў антырэлігійным тэроры ды ў вабвешчаньні зямных „бажкоў", як Ленін ці Сталін? Ці ў спэцыяльных харчовых магазынах для новае клясы партыйцаў, куды ні работнік, ні калгасьнік ня маюць права ўваходу? Ці ў вабсалютным бяспраўі ўсяго народу й поўнай самаволі партыйнае верхавіны?...

Можа хто-небудзь пакажа на калгас, як на сацыялістычную форму землякарыстаньня. Але-ж калгас ня ёсьць супалкай вольных людзей. Калгасы, як і хвабрыкі, дзяржаўнае працпрыёмства, а калгасьнік — дзяржаўны раб. Можа хто-небудзь будзе апраўдваць назоў „сацыялістычных" тым, што ўсім жыцьцём краю кіруе дзяржава. Але якая-ж розьніца між тым, калі некалі кіраваў дзяржавай Іван Грозны з апрычнікамі, а тым, калі ёю кіраваў Ленін із „чрэзвычайкамі"? Гэта паняцьці зусім раўназначныя, а дзейнасьць Івана й Ільліча — аднолькавая. Для Івана й ягоных спадкаемнікаў Расея была „вотчынай", і для Леніна й ягоных наступнікаў — СССР таксама „вотчына". А народ?... „Народ безмолствует" — казаў пра гэныя часы Пушкін. Ці-ж ня тое самае й цяпер? Розьніца між Іванамі й Ільлічамі хіба адно ў тым, што Ільлічы пралілі народнае крыві ў сотні разоў больш. Дарма апраўдваць бальшавіком свае крывавыя ўчынкі клясавым змаганьнем. Абсалютная хлусьня! Тых клясавых ворагаў налічыў-бы ня шмат. А дзесяткі міліёнаў былі вымардаваныя ня клясавых ворагаў, а працоўнага люду, што не гарнуўся да бальшавізму, ычуваючы ў сім свае няшчасьце.

Бальшавікі ў сваёй прапагандзе называюць заходнія краі манапольна-капіталістычнымі, не зважаючы на тое, што ў іхнай дзяржаве манапольна-дзяржаўны капіталізм выяўляецца ў найзырчэйшай форме, а работнік эксплятуецца, як нідзе ў сьвеце. Усе тыя атрыбуты сацыялізму, якія падавалі тэарэтыкі сацыялізму, як свабода, роўнасьць, братэрства, вольнасьць сумленьня, слова, друку, вольныя й роўныя для ўсіх выбары, а таксама роўная ахова перад законам, патаптаньныя й зьняважаныя. А ўсё гэта заменена абсалютнай самаволяй нешматлікай групкі партыйных цівуноў. Існасьць бальшавізму — поўная самаволя ўладарных верхаводаў і абсалютная ігнарацыя права й законаў, выдадзеных імі самымі для людзкога вока. Калі-б бальшавікі трымаліся напісаных імі законаў, яны ўжо ня былі-б бальшавікамі.

Машыну самаволі, гвалту, зьдзеку зь людзей і з усіх сацыялістычных прынцыпаў пусьціў у ход Ленін. Ён-жа увёў апрычніну-чрэзвычайку, даў ход хвалькываму агітпропу, накрэсьліў плян кіраваньня дзяржавай. Рухавік гэты круціцца бязь зьменаў і дагэтуль. Сталін нічога новага ня выдумаў. Ён быў толькі тыповым бальшавіком і найбольш зырка выявіў існасьць бальшавізму. Гэтак званае разьвянчаньне Сталіна ніякіх зьменаў ня прынесла, апрача ўвядзеньня больш завуаляваных спосабаў ціску й гвалту. Ленінізм-сталінізм-бальшавізм—паняцьці абсалютна раўназначныя.

На вецер пускаў словы Ленін, што „ў нас кухарка будзе правіць дзяржавай". Кухарка гэтак правіць, што ў 50 год становіцца няздольнай да працы, а зьнямогшыся, атрымлівае 12 рублёў у месяц пэнсіі на забясьпечаньне старасьці.

Усе свае крывавыя ўчынкі раней бальшавікі стараліся апраўдаць змаганьнем за сацыялізм, так як цяпер хочуць апраўдаць іх абаронай сацыялізму ды пабудовай камунізму. Тэарэтыкі бальшавізму насьміхаюцца з гэтак званага „абстрактнага" агульначалавечага гуманізму на Захадзе, а сваю ўладу абаперлі яны на зьвярыных праявах людзкой натуры і, замацаваўшы яе на базе маскоўскага імпэрыялізму, утварылі тое, што афіцыйна завецца Саюзам Савецкіх Сацыялістычных Рэспублікаў. У запраўднасьці-ж, гэта чыста каляніяльная імпэрыя з тыранскай уладай на версе.

У СССР галоўная ўвага й вялізарныя матарыяльныя затраты прызначаюцца на прапаганду, асноўнае заданьне якой — прыкрыць страшную істоту бальшавізму сацыялістычнай вопраткай. Нажаль, у вольным сьвеце шмат людзей, часта й адказныя дзяржаўныя мужы ацэньваюць СССР не паводля наяўнага стану рэчаў, а паводля паказьнікаў хвалькывай прапаганды. Тымчасам будучыня чалавецтва вымагае адхіліць сацыялістычную заслону із СССР ды паказаць яго такім, якім ён у запраўднасьці.

Н-цкі

„СЫМБАЛІЧНАЕ" ЎШАНАВАНЬНЕ

Як паведаміла агенцтва Ройтэрс 2 сьнежня 1968 г., Старшыня Генэральнае Асамблеі Задзіночаных Нацыяў Эмільлё Арэналес абвесьціў прозьвішчы асобаў, якім прызнаныя ўзнагароды АЗН, устаноўленыя ўпяршыню, за дасягненьні ў галіне людзкіх правоў. Сярод узнагароджаных апынуўся й грамадзянін Савецкае Украіны ды Савецкага Саюзу зь вельмі адпаведным прозьвішчам для гэткае ўзнагароды — Пётр Нядбайла.

48-Я ЎГОДКІ СЛУЦКАГА ЗМАГАНЬНЯ

У НЬЮ ЁРКУ

Дзень Гэрояў у Нью Ёрку быў урачыста адзначаны Галоўнай і Ньюёркаўскай Акруговай Управамі БАЗА ў нядзелю 8 сьнежня. Пасьля Паніхіды па Слуцкіх Змагарох, адпраўленай Уладыкам Васілём у суслужэньні а. Васіля Кендыша, ладная грамада Беларусаў Нью Ёрку й прадстаўнікі Беларусаў Нью Брансьвіку на чале із старшынём Аддзелу БАЗА ў Нью Джэрзі С. Гутырчыкам зышліся ў залі Беларускага Грамадзкага Цэнтру (пад царквой), каб ушанаваць сьветлую памяць тых, што памерлі, каб жыла Бацькаўшчына. Урачыстасьць была спалучаная з ушанаваньнем памяці нядаўна памерлага выдатнага беларускага вайскавіка, актыўнага ўдзельніка беларускай вайсковай справы яшчэ ў часы змаганьня БНР за незалежнасьць Беларусі, арганізатара беларускіх вайсковых аддзелаў у часе мінулае вайны ды галоўнага старшыні Задзіночаньня Беларускіх Вэтэранаў на эміграцыі Генэрала Франьцішка Кушаля.

Акадэмію адчыніў ад імя Задзіночаньня Беларускіх Вэтэранаў і Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня старшыня ягонае Галоўнае Управы Ул. Курыла даўжэйшай прамовай пра беларускае вызвольнае змаганьне ды прывітаў прысутных у залі Уладыку Васіля, а. Васіля Кендыша й жонку ген. Ф. Кушаля паэтку Натальлю Арсеньневу ды ўсіх прысутных.

Кароткі, але старанна апрацаваны даклад „Змаганьне БНР: Слуцкі Фронт" (друкуецца асобна) прачытаў д-р Вітаўт Кіпель. З успамінамі пра ген. Ф. Кушаля й разам з тым на тэму беларускага вызвольнага змаганьня выступалі д-р В. Тумаш, С. Гутырчык, Ул. Русак, д-р Ул. Набагез, М. Абрамчык (малодшы) і Б. Данілюк.

Вучні беларускай нядзельнай школы Алеся Кіпель, Ніна й Вера Запруднік, Ліда Данілюк і Юрка Курыла дэклямавалі беларускія патрыятычныя вершы. Наапошку хор пад кіраўніцтвам А. Каптуровіча добра прапяяў беларускія патрыятычныя песьні „Сьпі пад курганам гэрояў", „Ціха і плаўна ўдаль коцяцца воды", „Ідуць жаўнеры Беларусы".

Урачыстасьць закончылася беларускім нацыянальным гімнам.

У НЬЮ БРАНСЬВІКУ

Сьвяткаваньне Дня Гэрояў у Нью Брансьвіку ладзілі ў нядзелю 1 сьнежня мясцовы Аддзел БАЗА і Аддзел Задзіночаньня Беларускіх Вэтэранаў. Урачыстасьць пачалася Паніхідай за ўсіх тых, што аддалі сваё жыцьцё за Бацькаўшчыну, адпраўленай а. Васілём Кендышам у царкве БАПЦ Жыровіцкае Божае Маці ў Гайлэнд Парку. У часе Паніхіды ў царкву былі ўнесеныя амэрыканскі й беларускі сьцягі сябрамі ЗБВ пад камандай старшыні Аддзелу ЗБВ С. Гутырчыка.

Пасьля Багаслужбы адбылася ў залі Беларускага Грамадзкага Цэнтру ўрачыстая акадэмія. Акадэмію адчыніў старшыня С. Гутырчык, які пасьля кароткае прамовы перадаў слова для дакладу сп. В. Стому.

Прамоўца, узяўшы за тэму „Чаму гісторыя паўтараецца?", даводзіў на прыкладах, што яна паўтаралася й будзе паўтарацца да таго часу, пакуль існуе маскоўская імпэрыя, што вось ужо колькі стагодзьдзяў жыве лятуценьнямі аб панаваньні над цэлым сьветам.

Пасьля гэтага з палымянымі прамовамі выступілі а. Васіль Кендыш і старшыня Галоўнай Управы БАЗА Ул. Курыла.

Урачыстасьць закончылася прапяяньнем усімі прысутнымі беларускага нацыянальнага гімну.

Пры гэтай нагодзе Управа Аддзелу БАЗА і Управа Аддзелу ЗБВ складаюць шчырую падзяку а. Васілю за адслужэньне Паніхіды й прыгожае казаньне, а таксама сп. Ул. Сьліўку за дапамогу пры дэкарацыі сцэны й за выкананьне прыгожых апасак, якія ў далейшым будуць ужывацца на парадах і пры вынасе сьцягоў. **Адзін з Управы**

У БРАДФАРДЗЕ

У нядзелю 24 лістапада Брадфардзкая калёнія Беларусаў у Ангельшчыне ўрачыста адзначыла Дзень Гэрояў Беларусі. Раніцай у капліцы сьв. Спаса была настаяцелем БАП Царквы ў Вялікай Брытаніі а. Янкам Абабуркам адслужаная сьв. Літургія й Паніхіда за ўсіх тых, што аддалі сваё жыцьцё, каб жыла Бацькаўшчына. Глыбокі патрыятычны настрой выклікала вельмі прыгожая казань а. Янкі Абабуркі.

Пасьля Багаслужбы адбылася ў залі Беларускага Грамадзкага Дому сьціплая акадэмія з рэфэратам сп. Янкі Калбасы. Хвілінаю цішыні й супольным прапяяньнем „Сьпі пад курганам гэрояў" прысутныя ўшанавалі памяць гэрояў, што загінулі за Беларусь. **Янка Крушына**

У МЭЛЬБУРНЕ

Як і мінулымі гадамі, сьвяткаваньне 48-ых угодкаў Слуцкага Змаганьня ладзіў у Мэльбурне Беларускі Цэнтральны Камітэт у нядзелю 1-га сьнежня ў добра ведамай Беларусам Мэльбурну залі на Футскрэй.

Урачыстую акадэмію адчыніў заступнік чарговага старшыні Камітэту сп. М. С. Прывітаўшы прысутных, ён даўжэй затрымаўся над жыцьцём і дзейнасьцяй выдатных беларускіх вайскавікоў — сьв. пам. ген. Кастуся Езавітава й нядаўна памерлага сьв. пам. ген. Франьцішка Кушаля. Хвілінаю цішыні была ўшанаваная іхная і ўсіх беларускіх змагароў сьветлая памяць.

Рэфэрат на тэму дня прачытаў сп. У. Сідлярэвіч. Ён коратка, але зьмястоўна прааналізаваў пэрыяды славы, заняпаду й адраджэньня беларускага народу, засяроджваючыся галоўна на збройным змаганьні Случчакоў і беларускіх вайскавікоў часоў Другое сусьветнае вайны. Закончыў ён свой даклад агульнай ацэнай сусьветнай сытуацыі й словамі надзеі на перамогу й нашай нацыянальнай справы.

Пасьля гэтага прысутныя з увагай праслухалі з магнітафоннай стужкі песьні ў выкананьні мяшанага беларускага хору й дэклямацыю з апошняй Сакавіковай акадэміі ў Мэльбурне, а таксама два мантажы: „Зьвіняць званы сьвятой Сафіі" Алеся Салаўя й агляд творчасьці Алеся Гаруна. Акадэмія была закончаная нацыянальным гімнам.

Тыдзень перад акадэміяй, у нядзелю 24 лістапада ў мясцовай БАПЦ а. А. Кулакоўскі адслужыў Паніхіду па Слуцкіх гэроях і сказаў прынагодную казань.

Як ужо ўвайшло ў звычай, падчас акадэміі наш прэсавы прадстаўнік зарганізаваў стэнд зь беларускімі газэтамі, кніжкамі й грамафоннымі кружэлкамі. **М. Н.**

У КЛІЎЛЕНЬДЗЕ

15 сьнежня Аддзел БАЗА ўрачыста адзначыў 48-ыя ўгодкі Слуцкага Збройнага Чыну. Пасьля Літургіі, Уладыка Андрэй у васысьце Пратадыякана Калістрата й Дыякана Міхася адправіў Паніхіду па ўсіх тых, што аддалі сваё жыцьцё на аўтар Бацькаўшчыны. Хор пад кіраўніцтвам сп. К. Кіслага сваім цудоўным сьпевам павялічваў малітоўны настрой.

Папаўдні ў залі БАПЦарквы адбылася жалобная акадэмія. Старшыня Аддзелу БАЗА адчыніў акадэмію й папрасіў хвілінай цішыні ўшанаваць „тых, што пайшлі паміраць, каб жыла Бацькаўшчына", як было вышыта беларускімі жанчынамі на баявым сьцягу Случчакоў. Рэфэрат прачытаў дыякан Міхась Страпко. Вучні Беларускае сыботняе школы выступалі з патрыятычнымі дэклямацыямі. Урачыстасьць закончылася прапяяньнем беларускага нацыянальнага гімну.

Ул. Д.

СПУСТАШЭНЬНЕ

БАЛОТЫ, БАЛОТЫ, БАЛОТЫ...

„Сумны пэйзаж дарэвалюцыйнай Беларусі. Ціха нясе свае воды Прыпяць. Бяжыць яна па дрымучых лясох і раўнінах, міма ціхіх палескіх вёсак, агібаючы маленькія вузкія палескі астраўкоў. І на ўсім шляху — балоты, балоты, балоты. Бедная зямля і бедныя людзі, якія жывуць на ёй.

Гэты малюнак перад наведвальнікамі павілёну „Мэліярацыя і водная гаспадрака" на ВДНГ*) раскрывае дыяграма „Палеская нізіна"..." (Зьвязда, № 31, 7 лютага 1968 г.).

Вобраз гэты й запраўды знаёмы, ды ня толькі з дарэвалюцыйнае пары, як гэта маніцца намаляваць савецкая прапаганда, але й пяцьдзесят гадоў пасьля.

Бо, наўсуперак прапагандавым бубнам, больш аб'ектыўныя савецкія-ж навуковыя й статыстычныя інфармацыі паказваюць, што й дасюль каля трэйцяе часткі тэрыторыі БССР займаюць балоты й забалочаныя землі або, дакладней кажучы, каля 7.000.000 га лішня вогкіх грунтаў патрабуюць пасушэньня, у гэтым ліку 2.000.000 га тарфовішчаў і запраўдных балотаў.

Аднак, цьвяроза гаворачы, цяжка вінаваціць за гэты факт дарэвалюцыйныя, а навет і пасьлярэвалюцыйныя, хоць і ўсе разам нялюдзкія ўлады, што няволілі й няволяць Беларусь да сяньня.

Прычына гэтае зьявы ў тым, што паводля кліматычна-глебавых умоваў Беларусь належыць да зоны ня толькі дастатковага, але й навет лішняга ўвільгатненьня. Колькасьць атмасфэрных ападкаў дасягае ў нас 500-600 мм у год.

Ды даждлівасьць не адзіная прычына забалочаньня. Навуковыя дасьледваньні выявілі, што замочваюць зямлю ня толькі паверхнявыя воды, але й падземныя, што выцякаюць з глыбокіх пластоў, як часта бывае, пад моцным ціскам.

Асабліва складаныя ўвомы абваднення грунтаў у паўдзённай частцы Беларусі, г. зн. на Палесьсі, дзе балоты й забалочаныя землі займаюць каля 40% усяе паверхні.

Вясною, а парой і ўвосень гэтта здараюцца шырокія й працяглыя паводкі. Аднак праз няроўнасьць атмасфэрных ападкаў ды дзеля прасочнасьці пясковых глебаў, няраз, у другой палове травеня ды ў чырвені ў зямлі ўжо ня стае вогкасьці для расьліны, а агулам бяручы, з трох летаў — два бываюць звычайна засушныя.

Ды побач з забалочаньнем выяўляецца тут і зусім адваротнае, бо звыш 250 тыс. га Палескае прасторы займаюць недастаткова змочаныя пяшчаныя грунты, што разьвейваюцца вятрамі.

У запраўднасьці, трэба сказаць, што Палесьсе гэта ня край адзіных балотаў, але больш за ўсё лясоў, пяскоў, ды ўрэшце ўжо балотаў.

Таму звужваньне ўяўленьня аб Палесьсі да адных „балотаў, балотаў, балотаў..." значна адхіляецца ад праўды, а як далей пабачым, яно й вельмі небясьпечнае, калі ствэрыцца ў мазгох людзей з дастатковай уладай жаданьне, каб перасягнуць фараонскія пабудовы.

Праблема палепшаньня й пашырэньня годных да сельска-гаспадарскага скарыстаньня земляў на Палесьсі ня новая й бязумоўна актуальная, але не абмяжоўваецца да зьліцьця лішняе вады з балотаў, не мяркуючы, як з начовак, бо залежыць ад магчымасьці паправы воднага балянсу, як на перамочаных, гэтак і на сухіх дзялянках ды захаваньня наяўных, трэба сказаць, прыхільных кліматычных і прыродных умоваў.

Дасягнуць гэтага нельга наўгад. Як нідзе, якраз у гэтай справе патрэбныя, сьпярша ўсебаковае, глыбокае й працяглае вывучэньне Палесься пад кажным паглядам, што асушэньне можа закрануць, а пасьля ўжо на гэтай аснове разумнае й асьцярожнае плянаваньне тэхнічнага выкананьня й эканамічнага выкарыстаньня для ўсяго раёну штонайменш.

Занядбаньне, або й абмін гэтае перадумовы асушэньня, а ў выніку — магчымасьць невуцкіх маніпуляцыяў, у прыродзе пагражае згубнымі вынікамі, ня толькі для самога Палесься й ягонага насельніцтва, але й для ўсяе Беларусі ды сумежных краёў.

...А ПА ІХ — ЦАЛІНА!...

„...Але вось экскурсавод націскае кнопку, — і перад вачыма зусім іншае відовішча. Не пазнаць палескіх мясьцін, дзе Прыпяць нясе свае воды. Там, дзе стаялі цёмныя хацінкі, — сучасныя саўгасныя пабудовы... Тут-жа жылы пасёлак ...Крыху воддаль — магутныя бульдозэры і экскаватары вядуць мэліярацыйныя работы. А на асушаных землях шумяць бясконцыя нівы.

Шчодра вылечаная чалавекам зямля...". (Зьвязда, № 31, 7 лютага 1968 г.).

Зусім, як гэны экскурсавод, узя-

*) ВДНГ — Выстаўка Дасягненьняў Народнай Гаспадаркі ў Маскве.

КАНСТАНЦЫЯ БУЙЛА

НА 70-ЫЯ ЎГОДКІ АД НАРАДЖЭНЬНЯ ПАЭТКІ

70-гадовы юбілей Канстанцыі Буйлы беларускі савецкі друк адзначыў у сьнежні леташняга году, узяўшы за дату ейнага нараджэньня 30-ае сьнежня 1898 году паводля старога стылю. Але мы, як і ўвесь цывілізаваны сьвет, у тым і Савецкі Саюз, жывём паводля новага каляндара, а затым і ўгодкі ад нараджэньня Канстанцыі Буйлы адзначаем 12 студзеня сёлета.

Канстанцыя Буйла заслугоўвае на асаблівую ўвагу ўжо тым, што яна, пасьля сьмерці Янкі Купалы, Якуба Коласа, Зьмітрака Бядулі, Цішкі Гартнага ды іншых нашаніўцаў, сяньня адзіная пры жыцьці прадстаўніца нашаніўства. З другога боку, калі не браць на ўвагу рэгіянальнай паэткі канца мінулага стагодзьдзя Марыі Косіч, Канстанцыя Буйла — другая, пасьля Алёйзы Пашкевічанкі-Цёткі, жанчына ў беларускай літаратуры.

Пісаць і друкавацца пачала Буйла назьдзіў вельмі рана. Яшчэ ў 1909 годзе зьявіўся ў „Нашай Ніве" першы ейны друкаваны верш пад загалоўкам „Лес", калі паэтцы было ўсяго дзесяць год. Гэткім парадкам сёлета прыпадаюць і 60-ыя ўгодкі літаратурнае творчасьці Канстанцыі Буйлы. Гэты верш, як і вершы наступныя, прысыланыя ў рэдакцыю „Нашай Нівы", зьвярнулі на сябе ўвагу Янкі Купалы, які ў васобе Канстанцыі Буйлы адразу вычуў здольную й цікавую паэтку. Ад гэнага часу Купала стаўся руплівым ейным мэцэнатам і літаратурным настаўнікам. Пад ягонай рэдакцыяй вышаў у 1914 годзе ў Вільні — 55 год таму — першы зборнік ейных вершаў „Курганная кветка".

Мяккі й чулы лірызм ды спеўная рытміка збліжалі паэзію Буйлы да народнае песьні ды рабілі яе асабліва блізкай і зразумелай сялянскаму чытачу. Ейныя вершы арганічна прасякнутыя чулай любасьцяй да роднага краю й народу. А ведамы ейны верш „Люблю наш край", пакладзены на музыку кампазытарам Міколам Равенскім, пранік у вёскі й сёлы Беларусі й стаўся поўнасьцяй народнай песьняй.

З 1923 году паэтка стала жыве ў Маскве. Адарваўшыся ад роднага краю й асяродзьдзя, яна на працягу 20-ых гадоў пісала й друкавалася вельмі рэдка. А ў 30-ых гадох жахлівага сталінскага тэрору й гусім замоўкла. Магчыма гэтая ейная літаратурная пасыўнасьць сталася прычынай, што яна ўцалела. Хаця ейны муж Віталь Калечыц, кажучы словамі паэткі ў ейнай аўтабіяграфіі ў зборніку „Пяцьдзесят чатыры дарогі", „у часе культу асобы . . . загінуў, як і многія ні ў чым нявінаватыя людзі".

Калі выбухнула апошняя вайна й Савецкі Саюз апынуўся перад сьмяротнай загрозай, атмасфэра тэрору зьмянілася значным зьмякчэньнем палітычнага курсу. У гэным часе Буйла аднавіла сваю паэтычную дзейнасьць. Пасьля вайны, у 1950-ым годзе, вышаў першы за ўвесь савецкі пэрыяд зборнік ейных вершаў „Сьвітаньне". І тут спатыкаемся зь вельмі цікавай зьявай. Канстанцыя Буйла была першай спасярод беларускіх паэтаў і пісьменьнікаў, што сталася аб'ектам вельмі воістрых нападаў з боку партыйнае крытыкі ў пэрыяд Ждануўскай рэакцыі ў літаратуры й мастацтве.

У менскай „Зьвяздзе" за 27 ліпеня 1951 году быў надрукаваны даўжэзны пагромны артыкул Г. Шчарбатава пад вымоўным загалоўкам „У палоне скажоных уяўленьняў і архаічных вобразаў". У артыкуле гэтым Буйла цяжка зьвінавачвалася ў вадыходзе ў сваім зборніку „Сьвітаньне" ад савецкай рэчаіснасьці, у ідэалягічных „скажэньнях", а найбольш у нацыянальнай абмежаванасьці й буржуазным нацыяналізме. Узяўшы пад абстрэл верш Буйлы „Мая Беларусь", Шчарбатаў пісаў: „Гэтую адвечную Беларусь пісьменьніца малюе адзінокай, паза сувязьзю зь вялікім рускім народам". Прапяяўшы гучныя дытырамбы „Сталінскай дружбе народаў", Шчарбатаў ня мог паўстрымацца ад абурэньня, што, кажучы ягонымі словамі, „гэтай дружбы савецкіх народаў не заўважае К. Буйла. Болыш таго, ад некаторых ейных вершаў вее нацыянальнай абмежаванасьцю, імкненьнем абасобіцца й замкнуцца ў рамках еваёй нацыянальнай шкарлупіны, імкненьнем ня бачыць таго, што зближае й злучае ўсе нацыянальнасьці Савецкага Саюзу".

На довад гэтых сваіх зьвінавачаньняў Шчарбатаў прывёў верш Канстанцыі Буйлы 1946 году „Беларусь", які ў беларускай паэзіі стаўся тым, чым быў у паэзіі ўкраінскай гэнага часу таксама войстра заатакаваны верш Сасюры „Любі Украіну". З гэтае нагоды варта прывесьці тут гэны верш Канстанцыі Буйлы „Беларусь":

Агністымі успыхамі
Гарэць зарніцы белыя,
Жытнёвымі уздыхамі
Плывуць палеткі сьпелыя.
Зямля мая далёкая,
Зямля мая цудоўная,
Радзіма сінявокая,
Каму красой ты роўная?
Мо ёсьць і прыгажэйшыя,
Каму што ў сьвеце глянецца.
Мая-ж найдаражэйшаю
Да сьмерці мне астанецца.

У 1954 годзе былі выдадзеныя „Выбраныя творы" Канстанцыі Буйлы, а ў 57-ым годзе — зборнік вершаў для дзяцей „Юрачка". У 60-ых гадох вышлі аж тры зборнікі ейнае паэзіі: „На адноўленай зямлі" — у 61-ым годзе, „Май" — у 65-ым годзе й „У бляску зор" — у 68-ым годзе. Ува ўсіх гэтых зборніках гучаць з ранейшай сілай тыя-ж мэлёдыі, якімі паэтка 60 год таму, у часе нашаніўскага ўздыму, пачынала сваю паэтычную творчасьць: шчырая, глыбокая й бязьмежная любасьць до роднага краю й народу.

Ст. Станкевіч

АКТЫЎНАСЬЦЬ БЕЛАРУСАЎ У ПЕРАДВЫБАРНАЙ КАМПАНІІ

РЭДАКТАР „БЕЛАРУСА Д-р Ст. СТАНКЕВІЧ СЯРОД ПРАДСТАЎНІКОЎ РЭСПУБЛІКАНСКАЙ ПАРТЫІ

Першы з правага боку — Рычард Олдрыч — Старшыня Нацыянальнасьцяў, паршы зь левага боку — Майкл Сотыргос — Экзэкутыўны Дырэктар Нацыянальнасьцяў (у акулярах), другі зьлева — Джон Майк асыстэнт Дырэктара з Вашынгтону

Упяршыню ў Амэрыцы былі ў арганізаваным парадку прыцягнутыя да перадвыбарнай акцыі летась этнічныя групы. Рэспубліканскай Партыі, што належна дацаніла палітычную вагу этнічных групаў, былі заснаваныя ў шмат якіх штатах адмысловыя Камітэты Нацыянальнасьцяў. Найбольш колькасным і дзейным быў Рэспубліканскі Камітэт Нацыянальнасьцяў за Ніксана-Агню ў Нью Ёрку.

Беспасярэдня па заканчэньні выбарнай кампаніі й напярэдадні самых выбараў, 4 лістапада летась, у гатэлі „Білтмор" у Нью Ёрку была скліканая кіраўніцтвам Камітэту Нацыянальнасьцяў Рэспубліканскай Партыі ў Нью Ёрку з удзелам прадстаўніка з Вашынгтону зборка прадстаўнікоў этнічных групаў, на якой было паведамлена, што кіраўніцтва Рэспубліканскай Партыі, незалежна ад вынікаў выбараў, наважанае паклікаць да жыцьця сталы цэнтральны Аддзел Нацыянальнасьцяў у Вашынгтоне й стэйтавыя аддзелы ў пасобных штатах.

На зборцы амэрыканскія кіраўнікі гэтай партыі сфатаграфаваліся з прадстаўнікамі нацыянальных групаў дзеля ўдакумэнтаваньня інтэнсыўнага супрацоўніцтва з гэтымі групамі. Ад Беларусаў у зборцы прыймаў удзел д-р Ст. Станкевіч (гл. фото вышэй).

АДДЗЕЛ НАЦЫЯНАЛЬНАСЬЦЯЎ ПРЫ РЭСПУБЛІКАНСКАЙ ПАРТЫІ

У пятніцу 6 сьнежня ў гатэлі „Білтмор" у Нью Ёрку быў скліканы сп. М. Сатыргосам, экзэкутыўным дырэктарам Камітэту Нацыянальнасьцяў у Нью Ёрку падчас прэзыдэнцкіх выбараў, сход прадстаўнікоў нацыянальных групаў у ліку звыш ста чалавек, што прыймалі ўдзел у выбарнай кампаніі за Ніксана — Агню. Ад Беларусаў прыймалі ўдзел у сходзе сп. П. Манькоўскі й д-р Ст. Станкевіч.

Прадстаўнік з Вашынгтону Дж. Бурджэс, дырэктар Аддзелу Нацыянальнасьцяў пры галоўнай гаспадзе Рэспубліканскай партыі паінфармаваў прысутных, што ён упаважаны засноўваць і разбудоўваць стэйтавыя Аддзелы Нацыянальнасьцяў. Ён падчыркнуў вялікі ўклад працы нацыянальных групаў у выбарнай кампаніі на баку Рэспубліканскай партыі. Гэта й схіліла Рэспубліканскую партыю, як абяцаў у сваіх перадвыбарных выступленьнях Рычард Ніксан, зьвярнуць большую ўвагу на нацыянальныя групы.

Дзеля таго, што якраз нацыянальныя групы выявілі найбольшую актыўнасьць і зарганізаванасьць у Нью Ёрку, мэтаю прыезду Дж. Бурджэса было стварыць першы Аддзел Нацыянальнасьцяў якраз тут, у Нью Ёрку. Пасьля абшырнай дыскусіі аднагалосна было пастаноўлена заснаваць у Нью Ёрку першы Аддзел Нацыянальнасьцяў Рэспубліканскай партыі з тым, што Аддзелы наагул будуць падпарадкаваныя ня стэйтавым Рэспубліканскім партыям, а беспасярэдня Аддзелу Нацыянальнасьцяў у Вашынгтоне.

Аддзел Нацыянальнасьцяў будзе мець чатыры сэктары: Сэктар Паняволеных камунізмам народаў, Сэктар Лацінскай Амэрыкі, Сэктар народаў Азіі й Сэктар дзяржаўных народаў Эўропы.

РЭКОРД АЎТАМАБІЛЬНЫХ КАТАСТРОФАЎ

У часе чатырохдзённага Сьвята Ўдзячнасьці ў ЗША загінула ў аўтамабільных катастрофах, паводля няпоўнага падліку, 754 чалавекі. Гэта новы жудасны рэкорд зматарызаванае Амэрыкі. Падлік вёўся ад шостае гадзіны ўвечары серады 27-га лістапада да поўначы нядзелі 31-га. Папярэдні рэкорд за той самы пэрыяд быў устаноўлены ў 1966 годзе з 748 сьмерцямі. На працягу несьвяточных чатырох дзён у Амэрыцы ў аўтамабільных выпадках гіне ў сярэднім 530 чалавек.

лася савецкая ўлада за асушэньне балотаў на Беларусі, а асабліва на Палесьсі — націскае кнопку й абразы мяняюцца — на горшыя, нажаль, ад папярэдніх, ды ўсё-ж зьмяняюцца.

Бяда, што ў запраўднасьці, а не на экране!

Да вайны ў БССР было асушаных 200 тыс. га балотаў. У канцы 1967 г. гэты лік падскочыў да 1,3 міл. га пры заданьні пяцігодкі 1966-70 г.г. 1,5 міл. га. За наступную пяцігодку прадбачыцца асушэньне 2.2 міл. га. Заканчэньне асушальных работаў разьлічанае на 1980 г.

Размах, не запярэчыш, гігантычны, але час на выкананьне да таго кароткі, што ўсё гэта робіцца звычайным савецкім спосабам ударніцтва, без навуковай падрыхтоўкі й увагі на патрэбы й магчымасьці скарыстаньня асушаных абшараў, абмінаючы мінімальныя навет тэхнічныя патрабаваньні, адно спаганяючы лікі безгаловага пляну.

Няведама адкуль узяліся тыя ідылічныя малюнкі, што экскурсавод на ВДНГ націскам кнопкі вычароўвае перад вачыма наведвальнікаў, але памятаючы аб тым, што пацёмкінскія вёскі былі маскоўскім вынаходніцтвам, можна мець пэўныя падазрэньні.

Найлепш наводзіць на гэта БССР-аўская прэса, у тым ліку й тая-ж цытаваная тут „Зьвязда", што ўжо колькі год згодна галосіць, называючы асушэньне балотаў у рэспубліцы нацыянальным скандалам, што трэба неадкладна спыніць, каб усьцерагчыся катастрофы.

Усьлед за рэспубліканскай прэсай скрытыкавалі асушэньне беларускіх балотаў і маскоўскія „Известия" (10. вер. 1968) ды адгалосак гэтага навет адбіўся на балонках „Нью Ёрк Таймс" (11 вер. 1968), але ўсё гэта ані крыху не зьмяніла складзеных „партыяй і ўрадам" плянаў.

Аб выніках выкананьня гэтых плянаў, асабліва на Палесьсі, даведваемся з савецкае беларускае й расейскае прэсы запраўды жахлівыя рэчы.

Кароткай, але даволі поўнай ілюстрацыяй спусташэньня нашага краю невуцкім асушэньнем балотаў можа быць напрыклад артыкул сябра-карэспандэнта АН БССР, праф. Г. Лашкевіча (Беларусь, № 12, сьнежань 1967), вынаткі зь якога ніжэй падаем:

„. . .якасьць работ па мэліярацыі ў нас яшчэ нізкая. У апошнія 15 год шырока ўжывалася глыбокае асушэньне, якое прывяло да перасушкі балотных масываў, асабліва ў раёне Палескай нізіны.

. . .двухбаковае рэгуляваньне вод належным чынам ня робіцца: няма ні аднаго вялікага масыву, на якім была-б узьведзена асушальная сетка з водарэгулюючым збудаваньнем і арганізавана правільная эксплятацыя іх. А дзе і зробленыя водарэгулюючыя збудаваньні, то з-за недахопу вады пры глыбокім асушэньні яны не забясьпечваюць стварэньня воднага рэжыму ў гарызонце, дзе знаходзяцца карэньні, а таму і эфэкт ад іх прымяненьня невялікі.

На балотах з глыбокай асушальнай сеткай і вялікім паніжэньнем грунтовых вод тарфянікі моцна высыхаюць і часта ўзьнікаюць пажары, як гэта было ў Лунінецкім, Пухавіцкім, Чэрвеньскім і іншых раёнах. Пажарныя каманды не маглі аказаць эфэктыўнай дапамогі, бо ня толькі ў канавах, але і паблізу не аказалася вады.

Практыка калгасаў і саўгасаў рэспублікі даўно адхіліла аднабаковае глыбокае асушэньне, і ўсё-ж 15 год водагаспадарчыя органы шырока выкарыстоўвалі яго, вельмі мала ўзводзілі водарэгулюючых збудаваньняў. Пры гэтым пагаршаўся водны рэжым, зьніжалася прадукцыйнасьць культурных расьлін і адбываліся вялікія страты азоту і арганічных рэчываў торфу . . .

Глыбокае асушэньне і безадказныя адносіны да будаўніцтва і выкарыстаньня водарэгулюючых збудаваньняў прывялі да абмяленьня рэк і азёр. Дзяржаўны Камітэт Савету Міністраў БССР па ахове прыроды вымушаны быў скласьці даведку пра абмяленьне рэк і азёр рэспублікі ў выніку правядзеньня мэліярацыі. Трывожныя сыгналы, выступленьні вучоных, спэцыялістых, грамадзкасьці на старонках друку патрабавалі спыніць такое асушэньне, якое рэзка пагаршае водны рэжым зямлі".

А вось што кажа ў гэтай справе С. Будыка, заступнік старшыні Савету па праблеме Палесься пры АН БССР, доктар тэхнічных навукаў і прафэсар (Советская Белоруссия, № 116, 21 травеня 1968 г.):

. . .Апошнім часам даходзяць сыгналы аб зьяўленьні так званых тарфовых бураў на асушаных землях, паплытчэньні студняў у вёсках, а таксама аб тым, што абсечаныя зь лесу, аголеныя пяшчаныя грунты з паніжаным у выніку асушэньня ўзроўнем грунтовых водаў абярнуліся ў рухомыя пяскі. Трэба ў найбліжэйшым часе ўсебакова вывучыць прычыны гэтага і зрабіць абгрунтаваныя практычныя высновы. Пры разьвязаньні пытаньняў мэліярацыі нельга допушчаць неразважнага закалочваньня натуральных прыродных працэсаў. Парой такое ўмяшаньне можа прынесьці шмат больш шкоды, як карысьці . . ."

У згодзе з праф. Будыкам і акадэмік АН БССР Г. Багамолаў (Зьвязда, № 44, 22 лютага 1968 г.). Абодвы яны дамагаюцца папярэджаньня буйных асушальных работаў грунтоўнымі навуковымі дасьледваньнямі ды падаюць шырокую для іх праграму.

Наагул аб гэтай справе асабліва ў БССР-аўскай прэсе напісана гэтулькі, што ў вадным газэтным артыкуле немагчыма ўсяго, хоць і з большага закрануць — спатрэбілася-б на гэта хіба цэлая кніга.

І таму дзіўна гучыць жальба міністра мэліярацыі й воднае гаспадаркі БССР А. Аляксанкіна (Известия, 10 верасьня 1968 г.), што „...наша навука выявіла сябе не гатовай адказаць на рад вельмі важных пытньняў, што зьвязаныя з павялічэньнем маштабаў мэліярацыйных работаў . . .", або заступніка старшыні Дзяржпляну БССР А. Разуменка (тамсама), што „. . .мэліярацыйныя работы йдуць на вялізарных тэрыторыях рачных басэйнаў. Пры гэткіх маштабах нельга дапушчаць неабдуманых умяшаньняў у натуральныя працэсы прыроды. Вучоныя павінны былі даць адказ, які ўплыў зробіць мэліярацыя на зьмену воднага рэжыму ўсяе тэрыторыі, прыроднага краявіду. Як мэліяраваць пяскі Палесься? Як уплывае лясістасьць на рэжым рэкаў? Гэтыя й іншыя пытаньні ўсё яшчэ застаюцца без адказу, хоць у рэспубліцы ёсьць інстытут мэліярацыі і воднае гаспадаркі ды інстытут водных праблемаў".

Калі гэтых навуковых адказаў няма, бо тая-ж улада, што заплянавала асушэньне, не палічыла патрэбным наладзіць навуковых дасьледваньняў, калі няма папраўдзе й нейкага рацыянальнага агульнага пляну мэліярацыі, калі няма патрэбных да загаспадараньня асушаных земляў машынаў, угнаеньня, дрэнажных і іншых рэгуляцыйных матарыялаў, ані спэцыялістых у гэтай справе, дык і ўсё загаданае Масквою асушэньне беларускіх балотаў сталася нябачаным яшчэ ў гісторыі чалавецтва спусташэньнем нашае бацькаўшчыны, яшчэ адным цяжкім ударам плянавага маскоўскага народагубства ў дачыненьні да беларускага народу.

Разумее гэта й сам наш народ на бацькаўшчыне, аб чым можа сьветчыць гутарка палескага дзеда, якую запісала ў сваім „Дзівасіле" Вера Палтаран (Полымя, № 3, сакавік 1968 г.):

„. . .Ды што казаць пра тую, у нас тутака скора свая цаліна будзе. Во, зірніце, галы якія, вокам не акінуць, а ето-ж усё лес тут стаяў — такая гусьцеча . . . Далі такі яму рады, агалілі зямлю. А цяпер калі ето ён вырасьце. Ды і ці вырасьце. Як пачалі асушваць балоты, слаба стаў расьці ў нас лес. Сядзіць дрэва на адным месцы, сядзіць, а там глядзіш — сохнуць пачынае. Ды яно і ня дзіва — нарушылі зямлю, і корань ужо ня можа ўзяць зь яе соку. І вы скажыце, як нішто ня любіць етаго нарушэньня! Зямлю нарушыш, дрэва на ёй гібее, кубло зачэпіш — птушка яго цураецца. То, мусіць, етак і чалавек . . . Патрывожана зямля, на якой ён жыве, етае вечнае яго кубло . . . моцна патрывожана. То мо і яго, як тую птушку, цягне ў сьвет, да нечапаных куткоў, да непатрывожаных гнёздаў . . .

Дзед змаўкае, задумваецца і, сумна ківаючы галавой, уздыхае:

— . . калі яны е дзе, такія . . ."

А мы скажам уголас тое, што дзед стаіў у думцы: — калі яны е дзе, такія, дык толькі там, дзе няма савецкае ўлады.

І адбудуем мы іх на Беларусі, калі на ёй гэтае ўлады ня будзе.

Ян Баяр

ЗМАГАНЬНЕ БНР: СЛУЦКІ ФРОНТ

Як і папярэднімі гадамі падчас адзначаньня ўгодкаў Змаганьня Случчакоў, я зазначаў, усьлед за тэарэтыкамі беларускае вайсковае веды, а ў першую чаргу ўсьлед за вечнай памяці генералам Кушалем, што ўкаранелы тэрмін СЛУЦКАЕ ПАЎСТАНЬНЕ — трэба адкінуць і замяніць яго тэрмінам СЛУЦКІ ФРОНТ БЕЛАРУСКАЕ НАРОДНАЕ РЭСПУБЛІКІ, або — скарочаная форма — СЛУЦКІ ФРОНТ БНР.

Бо перш-наперш, паўстаньне не адпавядае падзеям, што адбываліся на Случчыне ў 1920 годзе, а па-другое, тэрмін гэты абніжае сапраўдны стан дзейнасьці БНР. Думаю, што наш нацыянальны актыў на захадзе, а перш за ўсё беларускі незалежніцкі друк гэтую зьмену ўсё-ж увядзе ў ужытак.

Цяпер коратка разгледзім падзеі на Случчыне ў 1920 годзе і ў сувязі з недалёкімі пяцідзесятымі ўгодкамі Слуцкага Фронту прааналізуем значаньне чыну гэнага сягоньня. Што адбывалася на Случчыне ўлетку 1920 году? Як ведама, значная частка Беларусі ўлучна із Случчынай была акупаваная Палякамі. Палякі, хоць бышцам рабілі спробы супрацоўнічаць зь Беларусамі як роўны з роўным, сур'ёзна бадай аб гэтым ня думалі. Найлепей аб намерах Палякоў сьведчыць нядаўна надрукаваны дакумэнт, які я тут прыцытую:

„Бліжэйшым заданьнем нашым зьяўляецца роспуск Рады Беларускай Народнай Рэспублікі — Рады і ўсяго Ўраду. Гэтаму апошняму (г. зн. Ураду) павінен быць супрацьстаўлены пашыраны часовы Беларускі Камітэт" („Документы и материалы по истории советско-польских отношений", Академия наук СССР, Москва, 1964, б. 458-59).

Як бачым, дакумэнт гэты ясна расчыняе пляны Палякоў і тлумачыць тую валакіту, якая адбывалася падчас іхніх перамоваў з урадам БНР.

На фроньце з бальшавікамі ўлетку 1920 году Палякі пачалі прайграваць і адступаць на захад. Чырвоная армія, заняўшы 11 ліпеня Менск, досыць хутка йшла на Варшаву. Аднак, калі на фроньце бальшавікі здабылі перамогі, дык запілечча й флянгі арміяў заставаліся зусім не ўпарадкаваныя — беларуская тэрыторыя ня была бальшавіцкай. Ня было бальшавіцкага апарату, шмат у якіх мясцовасьцях была беларуская міліцыя. Камандаваньне чырвонае арміі гэта ведала й адчувала, бо сутычкі зь беларускай міліцыяй былі штодзённай зьявай. Адразу-ж пасьля аднаўленьня, гэта ўжо трэйцяга абвешчаньня, 6 лявтовае БССР, штаб Заходняга Фронту даручыў стварэньне бальшавіцкага адміністрацыйнага апарату Рэвалюцыйнаму Савету Заходняга Фронту. Гэты савет адразу-ж прыбёг на Беларусь з Масквы й Ленінграду каля трох тысячаў бальшавікоў. Як паказваюць бальшавіцкія дакументы-адозвы, у Маскве і Петраградзе было выдадзена некалькі лістовак, у якіх заклікалі камуністаў ехаць на дапамогу „белорусским товарищам", падобна да тых заклікаў, што кідаліся на фронт Калчака і Врангеля.

Арганізацыя бальшавіцкага адміністрацыйнага апарату напаткала цяжкасьці. У некаторых мясцовасьцях адбыліся збройныя сутычкі між беларускім насельніцтвам, мясцовай адміністрацыяй і прыехаўшымі бальшавікамі. Як падае бальшавіцкі-ж друк, за 1920 год на Ігуменшчыне, Бабруйшчыне й Барысаўшчыне адбылося на працягу ліпеня-жніўня 1920 году каля сарака боек.

Статыстыка паказвае, што яшчэ да Слуцкага ўздыму на Беларусі камуністыя сустракалі супраціў — 40 баёў з бальшавікамі на працягу двух месяцаў — гэта, кажучы вайсковай тэрміналёгіяй, сапраўдны фронт, а ўдакладняючы з нашага беларускага гледзішча — гэта фронт Беларускае Народнае Рэспублікі з бальшавікамі.

У гэты-ж час, жнівень-верасень 1920 г., калі бальшавікі на Беларусі былі ўцягнуты ў мясцовыя праблемы, у змаганьне зь беларускім насельніцтвам — Палякам часткова йзноў удалося пасунуць бальшавікоў на ўсход. З надыходам кастрычніка на бальшавіцка-польскім фроньце наступіла замірэньне, якое перацягнулася ў мір, замацаваны Рыскаю ўмовай.

Увесь гэты пераходны неспакойны час на Случчыне ўрадавала свая мясцовая беларуская адміністрацыя, была свая беларуская міліцыя. Кіраўнічы актыў Случчыны вёў падрыхтавальную работу па ўмацаваньню мабілізацыйнага патэнцыялу Случчыны, лічачыся з эвэнтуальнасьцяй, што збройны канфлікт з новапасталай бальшавіцкай уладай — няўхільны.

У гэты-ж самы час польскія войскі пакінулі Случчыну. Беларускі Камітэт Случчыны склікаў на 14 лістапада зьезд Случчыны, на які сабралася 107 дэлегатаў з 15 валасьцяў Случчыны. Пасьля двухдзённых нарадаў зьезд выбраў кіраўніцтва Случчыны ў складзе 17 чалавек і прыняў рэзалюцыю, якая сталася праграмай дзейнасьці Рады Случчыны.

Рэзалюцыя абвяшчала:

„Першы Зьезд Случчыны, скліканы ў ліку 107 асобаў, вітае найвышэйшую Раду Беларускае Народнае Рэспублікі і заяўляе, што ўсе свае сілы аддасьць на адбудову Бацькаўшчыны, катэгарычна пратэстуе супроць заняцьця нашае Бацькаўшчыны чужынцамі і самазванымі савецкімі ўладамі.

Хай жыве вольная незалежная Народная Беларуская Рэспубліка ў яе этнаграфічных межах"!

Гэтай падзеяй пачынаецца новы этап у гісторыі беларускае дзяржаўнасьці — арганізаванае выступленьне пад сьцягам і праграмай БНР — супроць надыходзячае акупацыі. Праўда, Слуцкі Фронт быў досыць хутка разьбіты пераважаючымі сіламі ворага, аднак фронт змаганьня БНР з бальшавікамі яшчэ цягнуўся гады й гады.

У змаганьні з бальшавікамі на працягу ад 1920 да 1925 году ўдзельнічала больш за 30 тысяч жаўнераў. Асабліва доўгае й жорсткае змаганьне адбывалася на Мазыршчыне, Ігуменшчыне, Меншчыне ды, як паказваюць дакумэнты, Віцебшчына і Невельшчына да 1923 году літаральна былі ўзброеныя, дзе дзейнічала беларуская мясцовая ўлада і пасьпяхова вяла збройнае змаганьне з бальшавікамі.

Гэты пэрыяд збройнага змаганьня ў нашай гісторыі павінен быць умацаваны пад тэрмінам Фронты Беларускае Народнае Рэспублікі, а Слуцкае Паўстаньне, як адзін з Фронтаў.

Споўнілася ўжо звыш сарака гадоў ад таго часу, калі ў Вільні пачалі адзначаць угодкі змаганьня Случчакоў. Як расказваюць некаторыя ўдзельнікі гэтых сьвяткаваньняў ды паказваюць друкаваныя справаздачы, праблема пры сьвяткаваньні ўгодкаў Слуцкага Змаганьня была адзіная і вялікая: нехапала матар'ялаў. Удзельнікі змаганьня, Случчакі, ці то загінулі ў бальшавіцкіх турмах, ці то стараліся няпрыкметна жыць у няспрыяльных умовах у Польшчы. Архіўныя матар'ялы былі цалкам недаступныя, а таксама друк, дзе можна было даведацца пра падзеі на Случчыне ў 20-ых гадох, быў глыбока захаваны.

І вось пры такім палажэньні рэчаў беларускі незалежніцкі друк і актыў пачалі літаральна тытанавую працу — шуканьня, зьбіраньня і апублікаваньня матар'ялаў аб гэтым этапе найнавейшай беларускай гісторыі.

Асабліва вялікую працу зрабіла беларуская нацыянальная эміграцыя пасьля Другое сусьветнае вайны. У беларускіх газэтах было надрукавана некалькі ўспамінаў удзельнікаў змаганьня, з тамоў дакумэнтаў, прысьвечаных 1920-22 гадом на Беларусі, трапіла некалькі дзесяткаў дакумэнтаў, якія належаць да падзеяў на Случчыне. Апошнімі гадамі ўдалося знайсьці зацемкі аб Слуцкім змаганьні ў замежных мовах. І калі дасьледнікі пацікавяцца, то можна сьцьвердзіць факт, што бібліяграфічных пазыцыяў аб Слуцкім змаганьні сяньня налічваецца звыш 200 штук у мовах беларускай, расейскай, польскай, літоўскай, францускай, нямецкай, ангельскай і ўкраінскай.

Такім чынам можна сьцьвердзіць, што падзеі Случчыны — большменш удакумэнтаваныя ў гістарычнай літаратуры.

Дакумэнтацыя чыну Случчыны дасягнула такіх памераў, што навет бальшавікі ў Менску прыцягнулі да працы акадэмічны пэрсанал, які распрацоўвае тэму — Слуцкае паўстаньне.

Гэта, артыкул В. Круталевіча, які спэцыялізуецца ў гісторыі БНР. Хіба я не памыляюся, калі кажу, што спэцыялізуецца, бо дасюль БССР спэцыялістых у гэтым пытаньні не мела, і ім у Акадэміі БССР было дазволена вывучаць толькі пензенскія й тамбоўскія паўстаньні. Круталевічаў артыкул быў надрукаваны ў сакавіковым і красавіковым нумарох часапісу „Неман". На артыкуле гэтым затрымоўвацца доўга няма патрэбы, але ў колькіх словах зацеміць варта, што аўтар, стараючыся давесьці, што Слуцкі ўздым шукаў падтрымкі на Захадзе, мусіў папасьці ў пастку. Так, Слуцкі ўздым, праз Раду БНР шукаў дапамогі на Захадзе, і гэта зусім пярэчыць таму, што аўтару хочацца паралельна давесьці, быццам фронт случчакоў быў без, так сабе, невялічкі бунт.

Дакумэнты пярэчаць таксама цьверджаньням Круталевіча, што Палякі падтрымлівалі Слуцкі ўздым. Найлепей-жа, бадай, аб зацікаўленьні Палякоў беларускай справай сьветчыць дакумэнт, прыведзены напачатку гэтага артыкулу.

Аб размаху-ж змаганьня Случчыны Круталевічу варта было-б прыгадаць таксама савецкія кніжкі ўспамінаў удзельнікаў баёў зь беларусамі. Але аб Круталевічавым артыкуле варта ўспомніць яшчэ й таму, што надыйшоў час, калі аб Слуцкім змаганьні маўчаць больш няма як, дык артыкул гэты дае праграмную ўстаноўку, як насьвятляць у БССР падзеі Случчыны.

Мы беларускія незалежнікі стаім перад заданьнем — аформіць разрозьненыя, раськіданыя дакумэнты й матар'ялы ў вадзін дакумэнтальны зборнік, які выявіць усю праўду аб збройным змаганьні беларускага народу з бальшавікамі.

Слуцкія ўгодкі — усьлед за ўгодкамі 25 Сакавіка павінны цьвёрда ўвайсьці **ў аналы сусьветнага змаганьня з маскоўскім бальшавізмам.** Тады мы — палітычная эміграцыя — зможам сказаць, што яшчэ адзін адрэзак да здабыцьця незалежнасьці БНР — пераадолены.

В. К.

БЕЛАРУСКАЯ ПРАБЛЕМА НА НАВУКОВАЙ КАНФЭРЭНЦЫІ Ў ЧЫКАГА

Сымпозіюм на тэму „Яшчэ адна рэвалюцыя ў Расеі: 50 гадоў нацыянальнага самавызначэньня" адбыўся ў Чыкага 7 сьнежня сёлета. Сымпозіюм быў арганізаваны Аддзелам палітычных навукаў унівэрсытэту імя Ляёлі ў супрацоўніцтве з Амэрыканска-Лятувіскай Радай ды Задзіночаньнем Украінскіх Прафэсіяналаў Чыкага.

На сымпозіюме былі заслуханыя й абмеркаваныя тры даклады: „Нараджэньне й рост сучасные лятувіскае нацыі" праф. С. Вардыса, „Савецкая Ўкраіна зь пяцьдзесяцігадовае пэрспэктывы" праф. І. Лысяка-Рудніцкага ды „Шлях Беларусі да свае палітычнае дзяржаўнасьці" мгр. Я. Запрудніка. Камэнтатарам дакладу на беларускую тэму быў прафэсар унівэрсытэту імя Ляёлі Васіль Маркусь.

Удзел у сымпозіюме ўзяў таксама праф. Ант. Адамовіч ад імя Інстытуту Вывучэньня СССР у Нью Ёрку.

У дакладзе мгр. Я. Запрудніка былі выстаўленыя й абгрунтаваныя наступныя галоўныя тэзы:

1. Беларуская савецкая гістарыяграфія не займаецца вывучэньнем пытаньня фармаваньня беларускае нацыянальнае сьведамасьці й беларускае нацыі ды паходжаньня ідэі беларускае дзяржаўнасьці. Вывучэньне гэтае падменена трафарэтным цьверджаньнем пра тое, што гісторыя беларускае дзяржаўнасьці пачынаецца ад Кастрычніцкае рэвалюцыі ды што ініцыятарам гэтае дзяржаўнасьці былі, быццам-бы, Ленін.

2. Рух беларускага народу да нацыянальнага самавызначэньня й дзяржаўна-палітычнае незалежнасьці пачынаецца да выхаду ў сьвет, улетку 1862 году, газэты „Мужыцкая Праўда" й паўстаньня 1863 году, мэтай якога было вызваленьне Беларусі спад маскоўскага панаваньня, „каб на век вякоў народ наш быў вольны й шчасьлівы" („Мужыцкая Праўда" № 2).

3. Галоўным вынікам паўстаньня 1863 году было тое, што яно ўзварухнула патрыятычныя сілы ў беларускім народзе ды выклікала інтэнсіўнае вывучэньне Паўночна-Заходняга Краю (як тады афіцыйна зьвалася Беларусь) з боку расейскага й польскага з мэтаю давесьці ягоны, быццам-бы, расейскі ці польскі характар. Уцягнутыя ў працэс гэтага вывучэньня ўраджэнцы Беларусі пачалі знаходзіць зародкі свае беларускае нацыянальнае сьведамасьці.

4. У 1870-ых і пачатку 1880-ых гадоў моладзь Беларусі спрабавала прывесьці да палітычнага адраджэньня свой край шляхом народніцка-рэвалюцыйнае дзейнасьці й палітычнае працы праз Сацыял-рэвалюцыйную Беларускую Народніцкую партыю, але гэтыя намаганьні здабыць Беларусі „аўтаномную фэдэрацыйную самастойнасьць" былі здушаныя царскай паліцыяй.

5. У выніку здушэньня арганізацыйна-палітычнае дзейнасьці беларускіх народавольцаў, цэнтр беларускага адраджэньня быў перанесены на адраджэньне моўна-культурнае, на чале якога стаў Ф. Багушэвіч і ягоныя паплечнікі.

6. Працы беларускіх этнографаў, фальклярыстых і гісторыкаў канца XIX і пачатку XX стагодзьдзяў узрыхлявалі й псыхалягічны грунт для беларускага культурна-арганізацыйнага й палітычна-арганізацыйнага жыцьця ў форме беларускіх гурткоў, зямляцтваў, выдавецтваў ды партыяў, зь якіх галоўную ролю адыграла Беларуская Сацыялістычная Грамада й ейны неафіцыйны орган газэта „Наша Ніва".

7. У працэс фармаваньня беларускае нацыянальнае сьведамасьці й фармуляваньня адраджэнскае праграмы аб'ектыўна зрабіла свой уклад гэтак званая „заходне-руская" школа, якая, хоць і ня ставіла за мэту палітычнага самавызначэньня Беларусі, усё-ж спрычынілася да ўзмацненьня ў беларускім народзе пачуцьця гістарычнае самабытнасьці й культурнага патэнцыялу.

8. Пасьля Лютаўскае рэвалюцыі 1917 году беларускі нацыянальна-адраджэнскі рух, не зважаючы на перашкоды царскага рэжыму й наяўнасьць больш за тры мілёны чужога войска на тэрыторыі краю, здолеў завяршыць палітычна-дзяржаўнае будаўніцтва скліканьнем у сьнежні 1917 году Ўсебеларускага Кангрэсу з 1.915 удзельнікаў ды абвешчаньнем на Беларусі рэспубліканскага ладу, а неўзабаве пасьля гэтага, 25 сакавіка 1918 году, і незалежнасьці Беларускае Народнае Рэспублікі.

9. Рух за Беларускую Народную Рэспубліку быў здушаны супольным расейска-нямецкім ваенным і дыпляматычным высілкам: бальшавікі сілаю зброі разагналі Ўсебеларускі Кангрэс; Немцы-ж параліжавалі дзейнасьць Ураду БНР, а на стараніны прадстаўнікоў БНР пра дыпляматычнае прызнаньне кайзэраўскі ўрад заявіў у 1918 годзе: „На перашкодзе да прызнаньня незалежнасьці Беларусі стаіць Берасьцейская ўмова паміж Нямеччынай і Расейскай Савецкай Фэдэратыўнай Рэспублікай. У гэтай умове Нямеччына забавязалася не падтрымваць новых дзяржаўных арганізацыяў на тэрыторыі былое Расеі".

10 Беларускі народ ня здолеў адваяваць свае незалежнасьці ў форме Беларускае Народнае Рэспублікі, але ўсё-ж здолеў захаваць сваю фармальную дзяржаўнасьць у выглядзе Беларускае Савецкае Сацыялістычнае Рэспублікі, што сталася ўвасабленьнем перахапленьня й паганьнаўлівання ідэі вольнае й шчасьлівае Беларусі, за якую змагаўся яшчэ Кастусь Каліноўскі.

Арганізатары сымпозіюму спадзяюцца, што выслуханыя на канфэрэнцыі даклады й камэнтары да іх будуць з часам выдадзеныя ў форме асобнае манаграфіі.

Аўдыторыя сымпозіюму, што на працягу дня вагалася ад 50 да 200 чалавек, складалася пераважна із студэнтаў унівэрсытэту імя Ляёлі ды прадстаўнікоў беларускае, украінскага й лятувіскага грамадзтваў Чыкага.

З.

НА ВЫСТАЎЦЫ СТ. ТАМАРЫ

10-21 сьнежня 1968 г. у Нью-Ёрку, у Мангэтэне, у галярэі „Аванты", адбылася выстаўка абразоў Ст. Тамары (Стагановіч-Кольбы). Выстаўка прыцягнула шмат наведвальнікаў ды пакінула па сабе прыхільныя водгукі ў друку (часапіс „Арт Ньюз", газэты „Парк Іст", „Новое Русское Слово").

На выстаўцы, апрача абразоў, выкананых алейнымі хварбамі (галоўная частка выстаўкі), была паказаная таксама й графіка мастачкі: літаграфія, дрыварыты, гравюры.

Алейныя абразы Ст. Тамары адначасова больш за ўсё багатай тапальнасьцяй, лірызмам пэйзажу, паэтычным і тонкім спалучэньнем сьвету рэальнага ды сьвету адчуванага. Адзін з крытыкаў схарактарызаваў Ст. Тамару, як прадстаўніцу „абноўленага імпрэсіянізму нашых дзён".

Ст. Тамара сваю вышэйшую мастацкую асьвету здабыла ў Ўэстэрн Каледжы (Оксфард, штат Агаё) ды на Калюмбійскім унівэрсытэце. Апрача гэтага яна вывучала літаграфію й графіку ў Лізе студэнтаў-мастакоў („Арт Студэнтс Ліг") у Нью-Ёрку. Мастачка ўдала спалучае ў сабе глыбокую эмацыянальнасьць, арыгінальнасьць тэхнікі выкананьня ды ўсебаковасьць тэматычнае зацікаўленасьці.

Ст. Тамара грунтоўна азнаёмленая зь гісторыяй і мастацтвам іканаграфіі. Ейныя выдатныя абразы-іконы красуюцца ў царкве БАПЦ у Клійлендзе.

Ст. Тамара ўдзельнічала ўжо колькі разоў у розных усеамэрыканскіх выстаўках. У кастрычніку летась ейны абраз „Чорныя твары" быў выбраны спаміж сотняў абразоў прысланых з усіх канцоў Амэрыкі, ды выстаўлены разам із 101 абразом іншых мастакоў у горадзе Тайлеры (штат Тэксас), на Пятай Нацыянальнай выстаўцы, арганізаванай Нацыянальным Журы Мастацтваў. Дрывáрыт Ст. Тамары „Францішак Скарына", прыгаданы, быў паказаны ў Ньюёркскай Публічнай Бібліятэцы на выстаўцы, прысьвечанай 450-годзьдзю беларускага друку.

Дасягненьні Ст. Тамары ў галіне графікі й рысунку знайшлі належнае прызнаньне летась у выдавецтве ЮНІСЭФ праз выданьне ейнае калядна-навагодняе паштоўкі.

Адно з зацікаўленьняў Ст. Тамары — дзіцячая псыхалёгія й шляхі літаратурна-мастацкае камунікацыі зь дзіцячым сьветам. Сёлета ў верасьні ў ньюёркскім выдавецтве „Лаён Прэс" выйдзе першая кніжка Ст. Тамары для дзяцей з тэкстам ды ілюстрацыямі мастачкі.

Цікавіцца Ст. Тамара й беларускім фальклёрам, перакладае ў ангельскую мову беларускія казкі, часамі творча перапрацоўвае іх ды ўзбагачае ілюстрацыямі.

У васобе Ст. Тамары расьце й разьвіваецца шматгранная й дынамічная мастачка, глыбока захопленая духовымі багацьцямі краю свайго паходжаньня — Беларусі.

Я. Запруднік

НА ЎГОДКАХ НЕЗАЛЕЖНАСЬЦІ ЛАТВІІ

16 лістапада ў памешканьні Латыскага Грамадзка - Дапамаговага Клюбу ў Брадфардзе адбылася ўрачыстая акадэмія, прысьвечаная 50-ым угодкам абвешчаньня незалежнасьці Латвіі ў лістападзе 1918 году. На акадэміі, апрача вялікае колькасьці грамадзкіх латыскіх працаўнікоў, прысутнічалі й прадстаўнікі ад Камітэту Паняволеных Народаў, сярод якіх ад Беларусаў быў старшыня Ўправы Аддзелу ЗБВБ у Брадфардзе Янка Калбаса.

Вітаючы нашых паўночных суседзяў зь іхным залатым юбілеем, сп. Янка Калбаса, між іншым, сказаў: „Вы мелі шчасьце мець сваю незалежную дзяржаву шмат даўжэй, чымся мы Беларусы, аднак супольны наш вораг — чырвоная Масква прынесла латыскаму, як і іншым прыбалтыйскім народам, такое-ж самае няшчасьце, што й народу беларускаму. Масква прыймае ўсякія меры, каб зьнішчыць нашыя народы, як нацыі, а перш-наперш, каб адабраць ад іх іхнія родныя мовы. А таму трэба нам супольна працаваць і змагацца аж да часу поўнага вызваленьня нашых народаў".

Янка Крушына

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДЗКІ ДОМ У БРАДФАРДЗЕ

Згодна афіцыйных вестак, Беларускі Грамадзкі Дом у Брадфардзе, паводле пляну перабудовы гораду, падлягае зносу. У сувязі з гэтым вядуцца перамовы між Галоўнай Управай ЗБВБ і Гарадзкой Управай Брадфарду ў справе выкупу апошняй гэтага дому. Трэба думаць, што будзе куплены новы дом і ў лепшым месцы, так што дзейнасьць Беларусаў Брадфарду ад гэтага не павінна папярпець. Застаецца пажадаць добрай удачы ў набыцьці новага прытулку для Беларусаў Брадфарду.

ПАПРАЎКА

У 139 нумары „Беларуса", на 4-ай бачыне, у зацемцы пра „Часапіс беларусаведных досьледаў", трапіла памылковая інфармацыя, што часапіс гэты выпісваць можна праз Беларускі Інстытут Навукі і Мастацтва. Выпісваць яго трэба праз выдавецтва:

The Anglo-Byelorussian Society
230 The Strand
London, W.C.W. England.

"ПЕРАД БУДУЧЫНЯЙ НАШАЙ..."

На тэму гэтых Купалавых словаў у нядзелю 8 сьнежня меў даклад у Беларускім Культурным Цэнтры ў Чыкага, прыляцеўшы сюды самалётам зь Нью Ёрку, праф. Антон Адамовіч. У трывожным 1922 годзе, калі было ўжо ясна, што беларускаму народу не ўдалося з рэвалюцыйнай завірухі выйсьці вольным і незалежным, Янка Купала пісаў:

Стаім мы перад будучыняй нашай
І ўсё варожым, сочым ейны ход...
Ці ўскрэсьнем мы, душою ўпаўшы,
зьвяўшы,
Каб выйсьці ў сьвет, як нейкі
здольны род?

Апошнія 50 год мала што палепшылі долю народу. Новае маскоўска-бальшавіцкае праклятцьце скатавала адроджаны народ. І вось дакладчык, у глыбокім аналізе сяньняшняй сытуацыі, стараўся прадставіць, з аднаго боку, бесьперапынна намаганьні чырвонай Масквы, каб нас зусім загубіць, як „здольны род", як нацыю, што на працягу стагодзьдзяў спыняла барбарскую маскоўскую навалу з усходу ды сваёй пажывай карміла культурнае развіцьцё суседніх народаў, а з другога боку, ідучы за трывогай нашага нацыянальнага Прарока, звярнуў увагу на пытаньне, ці мы зможам усё-ж „выйсьці ў сьвет", стацца калі-небудзь вольнымі і незалежнымі.

Чырвоная Масква пасьля сталінскага гэнасыду фактычна не зьмяніла сваёй палітыкі вынішчэньня ўсіх нерасейскіх народаў. Хрушчоў пайшоў далей, чымся Сталін, дарма, што ён выкінуў ягоную мумію з маўзалею. Сталін баламуціў народы ўстаноўкай, што бальшавіцкая рэвалюцыя прынесла новыя панцыці: нацыянальны пад паводле формы й сацыялістычны паводле зместу. Пры гэткай інтэрпрэтацыі можна было іграць на „форме". Але ў хрушчоўскіх часох наступіла поўная русыфікацыя, навет і гэнае формы, г. зн. мовы. Сталінская палітыка стварала нейкія бар'еры для разьвіцьця ў нацыянальных рэспубліках і аўтаномных акругах нерасейскіх народаў. Пасьлясталінская палітыка поўнасьцю супала з царскім расейскім імпэрыялізмам і каляніялізмам, змадыфікаванымі гітлераўскім нацызмам.

У гэтых дачыненьнях найбольш каляніяльным раёнам СССР сталася БССР і этнічныя беларускія землі, няўлучаныя ў БССР. З прычыны слабой індустрыялізацыі краю ды ўсяляньня чужога элемэнту, працаздольнае вясковае жыхарства, уцякаючы ад калгаснага прыгону, не можа знайсьці працы ў беларускіх гарадох ды змушанае выяжджаць у расейскія індустрыяльныя цэнтры. Зразумелая рэч, каляніяльнае паланізаваньне нацыянальных акругаў з вымушанымі перасяленьнямі карэннага жыхарства ды ўсяленьні чужога элемэнту, эканамічнае ўзалежненьне гэтых акругаў ад Расеі, ствараюць добрыя ўмовы дзеля русыфікацыі. Гэткім парадкам, русыфікацыя Беларусі пагражае ня толькі гораду, а й вёсцы.

Ці існуе нацыянальны супраціў мадэрнай русыфікацыі? — ставіць пытаньне дакладчык. Так, ён існуе, — адказвае. Беларуская інтэлігенцыя БССР: пісьменьнікі, мастакі, працаўнікі культуры, настаўнікі, патрыятычная моладзь бароняць роднае мовы, узбуджаюць любоў да яе, заклікаюць народ не пакідаць яе.

Незалежна ад таго, якая доля спаткае ў будучыні беларускую мову, аптымістыя вераць, што чырвонай Маскве ўсё-ж ня ўдасца зьліквідаваць нерасейскіх народаў, у тым ліку й беларускага народу. Мова — гэта яшчэ ня ўсё. Мы ведаем шмат якія народы, што пад ціскам няволі страцілі сваю мову, але ня страцілі сваёй волі да незалежнасьці. Прыкладам Ірляндыя. Калі-ж гэтую незалежнасьць яна здабыла, паступова вяртаецца да сваёй ірляндзкай мовы.

Сымптомы гэткае зьявы нагляданюца і ў БССР. Маладыя беларускія навукоўцы, тэхнікі й наагул спэцыялісты, скончыўшы школы ў расейскай мове ды карыстаючыся гэтай мовай у штодзённым жыцьці, не жадаюць быць бязыменнымі ў вялізным савецкім катле, але з гонарам зазначаюць сваю беларускасьць ды хочаць аддаць свае здольнасьці свайму беларускаму народу.

А ў адрусеньні маскоўскага наносу, — казаў праф. Адамовіч, — Беларусы маюць добрую практыку. Гарады Беларусі былі зрусыфікаваныя ўжо перад рэвалюцыяй. Беларускія зьезды ў пэрыядзе самавызначэньня беларускага народу ў 1917-18 гг. адбываліся ў расейскай мове. Аднак хапіла даволі кароткага пэрыяду невялікіх нацыянальных магчымасьцяў у 1922-28 гг., каб ня толькі пашырыць пачатковую міністурную БССР з 6-ёх паветаў, але зьбеларусіцьць яе дыстварыць нацыянальныя патрыятычныя кадры інтэлігенцыі. Наступны пэрыяд зьбеларушчаньня нашага нацыянальнага прастору — цьвердзіў дакладчык — адбудзецца іншчэ хутчэй, таму што цяпер мы маем куды большыя нацыянальныя кадры й нацыянальную сьведамасьць.

У другой частцы свайго дакладу праф. Адамовіч спрабаваў зазірнуць у другую частку Купалавага роздуму — у будучыню. Якія ёсьць паказьнікі таго, што можа наступіць крах расейскай чырвонай імпэрыі, калі наш народ здолее ўжыцьцявіць свае лятуценьні.

У катле войстрых палітычных супярэчнасьцяў між Савецкім Саюзам і чырвоным Кітаем дакладчык бачыць дадатнія паказьнікі для нашага народу. Мао Цзэ-дун, незалежна ад прымітыўнай камуністычнай ідэялёгіі, рэпрэзэнтуе, падобна як Масква, самы інтэнсыўны кітайскі нацыяналізм. А таму, што больш за 700-мілённы кітайскі народ патрабуе дзеля свайго далейшага йснаваньня перш-наперш тэрытарыяльнага прастору, дык Расея, якая ўладае вялізарнымі прасторамі Азіі, ёсьць для Кітаю ворагам нумар адзін. Кітай ведае, што бітва за жыцьцё кітайскага народу ня можа быць адкладаная на далёкую будучыню. Таму напружана рыхтуецца ён да гэтае бітвы на жыцьцё й сьмерць з Расеяй. Зусім зразумела, што ў гэнай бітве Кітайцы будуць мабілізаваць усе народы, паняволеныя бальшавізмам, як сваіх саюзьнікаў. Як і ўсе паняволеныя народы, гэтак і народ беларускі напэўна не захоча паміраць за варожыя яму інтарэсы Расеі. Наадварот, разам зь іншымі паняволенымі народамі ён пастараецца выкарыстаць новую ваенную завіруху, каб здабыць свабоду й незалежнасьць. Паняволеным народам ня можа быць пудзілам праціўнік, які ўсё сваё астрыё скіроўвае супраць іхнага запраўднага праціўніка.

У ваблівых няўхільных падзеях, трэба нам быць крытычнымі аптымістамі, — зрабіў высновы дакладчык. Крытычнымі ў тым сэнсе, каб не заснуць перад надыходзячымі падзеямі ды не праспаць іх, а сустрэць іх падрыхтаваным й сьведама, як належыцца дасьпелым палітыкам. А таму перад нашай палітычнай эміграцыяй баявое заданьне — усьведамляць вольныя народы сьвету, перш-наперш авангард вольных народаў — ЗША, каб у будучыні не паўтарылася больш Ялта, Тэгэран і Патсдам, каб усе паняволеныя народы, расы й нацыянальныя групы здабылі свабоду й роўныя правы ў наладжаньні сусьветнай справядлівасьці.

У дыскусіі над дакладам шмат цікавых заўвагаў выказалі д-р П. Гайдзель, сп. Макоўскі, сп. Пунтус, сп. Каленік і сп. В. Панунцэвіч. На запытаньні прысутных, якая нацыянальна-палітычная сытуацыя ў БССР сяньня, адказаў прыбылы разам з праф. Адамовічам зь Нью Ёрку сп. Янка Запруднік.

У 20-цімінутнай прамове ён падаў дадатковыя аргумэнты ў карысьць аптымістычнага пагляду на будучыню Беларусі. Выразнымі паказьнікамі сяньняшняга нацыянальнага ўздыму ў БССР зьяўляюцца: 1. супраціў інтэлігенцыі абразаньню гісторыі Беларусі да рамак БССР; 2. інтэнсыўная абарона роднае мовы; 3. павялічаньне тыражоў кніжак і часапісаў у беларускай мове; 4. настырлівыя дамаганьні перад партыйнымі ўладамі выдаваньня часапісаў дзеля дасьледваньня беларускай гісторыі, мовы, культуры, этнаграфіі, мастацтва й інш.; 5. дамаганьні ў справе аховы нацыянальных беларускіх помнікаў: археалёгіі, мастацтва, архітэктуры, гісторыі, рэлігіі ды стварэньня належных умоваў дзеля перахаваньня нацыянальнай культуры ў выглядзе архіваў, музэяў, бібліятэкаў, галярэяў, запаведнікаў ды этнаграфічных санктуарыяў, каб зьберагчы гістарычную нацыянальную спадчыну.

Некаторыя дасягненьні ў галіне беларускае нацыянальнае культуры ў БССР — гэта толькі вынік настырлівых патрабаваньняў беларускага грамадзтва. Трэба верыць, што чым мацнейшы будзе нацыянальны супраціў і нацыянальныя патрабаваньні народу й ягонае эміграцыі, тым на большыя ўступкі будзе змушаны пайсьці маскоўскі акупант. Нашая роля, як палітычнае эміграцыі ў вольным сьвеце, у гэтым асаблівa вялікая. На нас глядзяць наш паняволены народ. Гэта добра відаць з таго, зь якой увагай ён слухае й глыбака ўспрымае беларускія радыяперадачы з вольнага сьвету.

В. Панунцэвіч

"ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІЗМ ЦІ РУСЫФІКАЦЫЯ"

Пад такім загалоўкам сёлета ў мюнхэнскім украінскім выдавецтве „Сучасність" выйшла ладная кніга (264 бачыны) ўкраінскага падсавецкага літаратурнага крытыка й публіцыстага Івана Дзюбы. Сёлета-ж гэтая кніга выйшла ў Лёндане і ў ангельскім перакладзе ў выдавецтве Вайдэнфэльда Нікольсона, а, як даведваемся, хутка мае яна выйсьці і ў францускім перакладзе.

Тэкст гэтае кнігі Іван Дзюба прылажыў у якасьці залучніка да свайго ліста, высланага ў сьнежні 1965 году Першаму Сакратару Камуністычнай Партыі Украіны, сябру Прэзыдыюму ЦК КПСС П. Шэлесту й Старшыні Савету Міністраў УССР, кандыдату ў сябры Прэзыдыюму ЦК КПСС В. Шчарбіцкаму. У гэтым сваім афіцыйным лісьце Іван Дзюба просіць партыйных і ўрадавых кіраўнікоў УССР спыніць прымусовую русыфікацыю Украіны, а на довад таго, як нахабна шалее на Украіне і ў іншых нацыянальных рэспубліках СССР русыфікацыя, ён залучыў сваю працу „Інтэрнацыяналізм ці русыфікацыя?", у якой на аснове вялікае колькасьці фактычнага матарыялу нагляднa пакаэаў нацыянальнае паняволеньне свaёй бацькаўшчыны.

Тэкст працы Івана Дзюбы цяжкім і складаным шляхам трапіў на Захад, дзе, будучы выдадзеным другам паўкраінску й паангельску, стаўся цяжкім абвінавальным дакумэнтам супраць савецкае нацыянальнае палітыкі, што раўняецца зь безаглядным і няпераборлівым у сваім цынізме нацыянальным гэнасыдам. Заслугай дэпутата Брытанскага парляманту Пітэра Арчэру — ягоная славутая прадмова да ангельскага выданьня кнігі, у якой ён унікліва прааналізаваў сучасны стан нацыянальнае праблемы ў СССР, дзе ўсяўладна пануе расейскі шавінізм ды няспынна, сьведама й пасьлядоўна, пад лёзунгам „дружбы народаў і інтэрнацыяналізму", праводзіцца палітыка масавай русыфікацыі нерасейскіх народаў.

У кажным з раздзелаў кнігі Івана Дзюбы знаходзім глыбокія й аб'ектыўныя студыі аўтэнтычных крыніцаў і матарыялаў, процьму цытатаў з працаў марксыстых-ленінстых, перш-наперш самога Леніна, які абараняў патрэбу роднай дзяржаўнай мовы кажнага народу, у тым ліку ўкраінскага й беларускага, а ня зьліцьця моваў і культураў у вадзіную расейскую, ды перасьцерагаў „інтэрнацыянальны камунізм" перад загрозаю расейскага шавінізму й імпэрыялізму. Далей Іван Дзюба ахапляе часы сталінскага тэрору, ягонае нішчэньне ўсяго нацыянальнага сярод нерасейскіх народаў, каб гэтым далей працягваць палітыку старой царскай імпэрыі нішчэньня й русыфікацыі паняволеных ёю народаў.

Аўтар даводзіць сьмела, пераважна на аснове выказваньняў самога Леніна, што гэтак званае „зьліцьцё нацыяў" у вадзіную савецкую нацыю, нічога іншага, як русыфікацыя, нахабна прыкрытая „інтэрнацыяналізацыяй". Вельмі цікавыя факты й пра высяленьні й перасяленьні карэннага жыхарства ды засяленьні іхных родных земляў Расейцамі, якія ўсюды займаюць кіраўнічыя пазыцыі й паводзяць сябе не як госьці, а як калянізатары.

Кніга Івана Дзюбы цікавая й для беларускага чытача, а таму раім нашым суродзічам прыдбаць яе ды памагчы распаўсюдзіць ейнае ангельскае выданьне сярод англамоўнага сьвету.

М-іч

ШМАТКУЛЬТУРАЛІЗМ ЗАМІЖ ДВУКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Ад часу, калі ў франкамоўным Квібэку пачаўся сэпаратызм аж да аддзяленьня гэтай правінцыі ад Канады ў сваім скрайнім імкненьні — урад Канады пачаў працідзеяць гэтым імкненьням, але ня сілай і тэрорам, як дзеіць у такіх выпадках бальшавіцкая Масква, а разумнымі дэмакратычнымі мерапрыемствамі. Уся ўвага была скіраваная на тое, каб сам народ, усе правінцыі, усе пласты грамадзтва, усе этнічныя й рэлігійныя групы й арганізацыі Канады абмяркавалі адміністрацыйныя й нацыянальна-культурныя дачыненьні ў Канадзе, выказаліся пра недахопы ў палітычных, сацыяльных і культурных дачыненьнях і далі свае канкрэтныя праекты направы.

З гэтай мэтай была створаная ўрадавая Камісія Білінгвалізму й Бікультуралізму, якая правікла ўва ўсе кам'оркі канадыйскага грамадзтва (улучна з этнічнымі групамі, каб сабраць матар'ялы для сужыцьця між найвялікшымі групамі Канады — англасаксонскай і францускай. У гэтым свайго роду рэфэрэндуме пытыймалі ўдзел і Беларусы. Былі разгледжаныя й прадыскутаваныя з Камісіяй два беларускія праекты „брыфы", апрацаваныя Д-рам Б. Рагулям і мгр-ам А. Грыцуком.

Вынік некалькігадовай працы Камісіі Білінгвалізму й Бікультуралізму хутка выйдзе з друку ў 2-ух тамох. Але высновы Камісіі ведамыя ўжо: Камісія прызнае мовы — ангельскую й францускую за афіцыйныя мовы Канады на фэдэральным узроўні й абедзьве культуры за роўназначныя. На правінцыяльным узроўні мае пераважаць мова большасьці насельніцтва. У школах таксама пераважае мова большасьці насельніцтва дадзенае правінцыі, але ў акругах, дзе лік насельніцтва з другой мовай даходзіць да 10% і больш — у школах можа быць уведзеная й другая мова.

Вынікам Камісіі ставіць у нявыразнае становішча тых Канадыйцаў, што не належыць ані да англасаксонскай групы, ані да францускай. Тым часам гэты трэйці элемэнт, што складаецца з большых і меншых этнічных групаў, як Немцы, Італіянцы, Украінцы, Галяндцы, Палякі, Жыды, Грэкі, Беларусы й іншыя — на сяньняшні дзень складаюць каля трацін ўсяго насельніцтва Канады. У працэнтных дачыненьнях да першых элемэнтаў — трэйці элемэнт мае тэндэнцыю да сталага ўзросту. Вось параўнаньне працэнтных дачыненьняў з 1901 і 1961 гадоў:

	1901	1961
Брытыйцы	— 57%	— 44%
Французы	— 31%	— 30%
Трэйці элемэнт	— 12%	— 26%

Калі-б трэйці элемэнт, згодна з высновамі Камісіі Б. і Б., быў абойдзены ў новай канстытуцыі Канады — чацьвертая частка грамадзян Канады апынулася-б у сэнсе культурным і моўным у становішчы нейкай горшай, другой катэгорыі Канадыйцаў, што супярэчыць дэмакратычным прынцыпам і парушае асновы чалавечых правоў. А ўсімі прызнаецца, што гэты трэйці элемэнт зрабіў вялізарны ўклад у разбудову Канады й разьвіцьцё канадыйскай культуры.

Сьвядомасьць такой небясьпекі для трэйцяга элемэнту завайстрылася, калі стала ведамым, што канстытуцыйная камісія хутка мае прыступіць да апрацоўкі новай канстытуцыі Канады. Вось чаму дзеячы этнічных групаў на чале з сэнатарам Паўлам Юзыкам — украінскага паходжаньня — пастанавілі склікаць канфэрэнцыю этнічных групаў пад назовам: КАНФЭРЭНЦЫЯ Ў СПРАВЕ ПРАЎНАГА СТАНУ КУЛЬТУРАЎ (Тынкэр'с Конфэрэнс он Калчэрал Райтс).

Канфэрэнцыя гэтая была арганізаваная ў Таронта 13 — 15 сьнежня летась, пад старшынствам сэнатара Юзыка, які ёсьць старшынём і Камісіі Сэнату, што была патранатам Канфэрэнцыі.

У Канфэрэнцыі прыняло ўдзел 150 дэлегатаў ад 20-ці этнічных групаў і 50 назіральнікаў. Дэлегатам ад Беларусаў — ад ЗБК быў д-р В. Жук-Грышкевіч.

Тэмай першага дня Канфэрэнцыі было: **Правы й абавязкі групаў з рознымі культурамі ў канадыйскім жыцьці.** Рэфэраты на гэту тэму мелі: Сэнатар Юзык — „Выяўленьне новай сілы ў выяўленьні новай Канады"; Р. Шулгін з СіБіСі — „Канадыйскія этнічныя мяншыні й іх пазыцыя ў дачыненьні да дзьвюх большых моўных групаў"; Омар Пітэрс — прэзыдэнт Індыянска-Эськімоскага Згуртаваньня — „Правы Індыянаў і Эськімосаў у справядлівым грамадзтве"; Вольтэр С. Тарнапольскі — дзекан юрыдычнага факультэту унівэрсытэту ў Віндзары — „Групы з рознымі культурамі і новая канадыйская канстытуцыя".

Тэмай другога дня было: **Утрыманьне культурных традыцыяў у Канадзе. Рэфэраты:** „Матывацыя да самавыяўленьня ў формах розных культураў" — Др. В. Сушынскі — праф. псыхіятрыі Атаўскага ўнівэрсытэту; „Роля асьветы ў захаваньні традыцыяў культуры", — В. Г. Дэйвіс, міністар асьветы Антарыё, „Роля грамадзян і грамадзкіх групаў у захаваньні традыцыяў шматлікіх культураў" — сэнатар Андру Томпсон (наш добры знаёмы й прыяцель); „Трэйці элемэнт як раўнаважнік культураў у васаблівасьці Канадыйца", Др. Клів Н. Кардынал, з Рысэрч Цэнтру для Этнічных Студыяў на Унівэрсытэце ў Кальгары.

Тэмай трэйцяга дня — 15 сьнежня — была: „**Дзяржаўная палітыка й захаваньне традыцыяў шматлікіх культураў**". Даклад на гэту тэму зрабіў Клёд Раян — рэдактар монтрэальскай газэты „Ле Дэвуар". Гэты даклад быў бадай што найцікавейшы ня толькі сваім зьместам, але й тым фактам, што гэта быў голас другога боку двумоўнай Канады — францускага боку. І гэты голас выказаўся за шанаваньне й захоўваньне шматлікіх культураў этнічных групаў, а навет за ўвядзеньне іхных моваў у школы ў тых мясцовасьцях дзе знаходзіцца дастатковая колькасьць грамадзян дадзенай этнічнай групы.

Я паўмысьля пераліччу усе тэмы, даклады й рэфэраты, каб можна было пабачыць, як павэжна, глыбака й шырака абмяркоўвалася на Канфэрэнцыі справа ўтрыманьня й пакахаваньня моваў і культураў этнічных групаў Канады — улучна з нашай, беларускай.

Да якіх-жа высноваў прыйшла Канфэрэнцыя? Адказ на гэтае пытаньне даюць нам рэзалюцыі Канфэрэнцыі, пададзеныя асобна. Але для паўнаты інфармацыі трэба сказаць, што Канфэрэнцыя была вельмі ўдачнай і дасягнула сваю мэту. Зь яе высновамі й пастановамі напэўна будзе лічыцца канстытуцыйная камісія. Канфэрэнцыя аднагодна нагадзілася з двумоўнасьцяй Канады, але так-жа аднагодна адкінула двукультуралізм і выказалася за шматкультуралізм, г. зн. за пашану да моваў і культураў усіх этнічных групаў і за перахоўваньне іх дзеля агульнага дабра Канады й яе культурнага ўзбагачэньня.

Канфэрэнцыя паказала таксама, што трэйці элемэнт — гэта вялікая сіла, зь якой трэба лічыцца. Яна сьцьвердзіла, што ў Канадзе ёсьць усе магчымасьці для разьвіцьця кажнай этнічнай групы й ейнай культуры й што гэтыя магчымасьці забясьпечаныя правам. У новай канстытуцыі права гэтае мае быць ня толькі прызнанае, але й пашыранае. Такім чынам, доля і будучыня кажнай этнічнай групы будзе залежыць ад яе самой, ад тых людзей, зь якіх яна складаецца, ад іх аддаласьці сваёй нацыянальнасьці й культуры ды ейнай актыўнасьці.

Шкада, што Беларусы Канады выявілі мала зацікаўленьня да гэтай Канфэрэнцыі й абмежыліся да аднаго дэлегата. Тут можна было гэтулькі цікавага пачуць і шмат чаго навучыцца, спаткаць гэтульку цікавых людзей і навязаць зь імі рэйлівыя кантакты. Відаць, мы забываемся, што заскепліваньне жыцьця й думкі не дае карысьці ні для сябе, ні для нашай справы, а нашая адгутнасьць на міжнацыянальных зборышчах адсоўвае нас ад агульнага ходу канадыйскага жыцьця. Трэба памятаць аб гэтым і не заскепліваца ў сваім толькі хатнім штодзённым жыцьці.

Ж.

РЭЗАЛЮЦЫЯ КАНФЭРЭНЦЫІ Ў СПРАВЕ ПРАЎНАГА СТАНУ КУЛЬТУРАЎ КАНАДЫ

1. Канфэрэнцыя падтрымлівае стараньні фэдэральнага й правінцыяльных урадаў у справе падрыхтаваньня новай канстытуцыі Канады, але станоўча адкідае канцэпцыю двукультуралізму й дамагаецца прызнаньня шматкультуралізму ў Канадзе.

2. Канфэрэнцыя прапануе фэдэральнаму ўраду ўтварыць дарадны орган пры ўрадзе, які-б займаўся справамі этнічных групаў і запэўніў поўны ўдзел у разьвіцьці культуры Канады.

3. Канфэрэнцыя дамагаецца пашырэньня Рады Народнага Мастацтва (Фолк Артс Кансьл) і поўнага маральнага й фінансавага падтрыманьня яе ўрадам на ўсіх урадавых узроўнях.

4. Утрымоўваныя з публічных фондаў установы інфармацыі, такія як СіБіСі — павінны ў сваіх праграмах прызначаць належнае месца шматлікім культурам Канады.

5. Школьныя ўлады павінны пашыраць праграмы ў навучаньні моваў. Курсы моваў усіх этнічных групаў павінны быць прызнаныя як прадметы, што даюць крэдыты на матрыкуляцыйным узроўні.

З ЖЫЦЬЦЯ БЕЛАРУСАЎ КЛІЎЛЕНДУ

З розных прычынаў ужо каля паўгоду ня было ў „Беларусе" трака нічога зь дзейнасьці беларускай калёніі ў Кліўленьдзе. Паважаныя чытачы маглі падумаць, што ў Кліўленьдзе ўсё замерла. Але зусім не так. Каб пераканаць у гэтым, пастараюся хоць кораценька апісаць важнейшыя падзеі з жыцьця Беларусаў у Кліўленьдзе.

● 23 чэрвеня летась школьная моладзь выступала зь беларускімі народнымі танцамі на міжнародным фэстывалі ў заалягічным парку ў Кліўленьдзе. Аркестра была папоўненая дарослымі музыкамі. Выступленьне Беларусаў было вельмі ўдалае й шырака апісанае ў гарадзкіх газэтах.

● 7 ліпеня прыход БАПЦ Жыровіцкае Божае Маці ладзіў маёўку ў Беларуска-Амэрыканскім Грамадзкім Цэнтры. Падчас маёўкі было зарганізаванае сьвяткаваньне традыцыйнага Купальля. Хоць хлопцы „кветкі шчасьця" й не знайшлі, але назнаходзілі процьму цукерак, з чаго былі таксама задаволеныя. Дзяўчаты пушчалі вянкі на возеры, а з грамады, што стаяла на беразе, плылі купальскія песьні. Яшчэ асабліва прыемна была бачыць гэтае беларускае народнае сьвята таму, што яно адбывалася на новай сваёй зямлі, на сваім возеры, на гэтым маленькім кусочку Беларусі, што назвалі „Полацкам".

● 18 ліпеня міжнародная арганізацыя „Рух Нацыянальнасьцяў" адзначыла Тыдзень Паняволеных Народаў. Адбыўся парад і мітынг. Прыймалі ўдзел у гэтым і прадстаўнікі народаў не паняволеных, што хацелі заманіфэставаць свае сымпатыі й жаданьні, каб усе народы былі вольныя. Беларуская група часткова была ў народных касьцюмах, асабліва моладзь. Падчас параду наперадзе ехаў япіскап БАПЦарквы Уладыка Андрэй, а на аўтамашыне быў надпіс, хто ў ёй едзе. Уладыка Андрэй таксама чытаў малітву пры адкрыцьці мітынгу.

● Усё лета ў нядзелі й сьвяты нашыя суродзічы й госьці зьбіраліся ў сваім Беларуска-Амэрыканскім Грамадзкім Цэнтры „Полацак", дзе прыемна праводзілі вольны час на сьвежым паветры і ў сваёй грамадзе. Тут ладзілі летам маёўкі ўсе беларускія арганізацыі Кліўленду й прыход БАПЦ.

● 14 верасьня быў зладжаны баль з нагоды „Дня Новых Грамадзянаў". На балі занялі адзін стол і Беларусы. У парадзе на залі прыймалі ўдзел у народных вопратках і сябры арганізацыі беларускае моладзі. Між іншых сьцягоў, стаяў і беларускі бел-чырвона-белы сьцяг. За беларускім сталом даводзілася бачыць шмат высокіх гасьцей, ужо знаёмых, а зь некаторымі ўдалося пазнаёміцца й навязаць цясьнейшую лучнасьць.

● 13 кастрычніка Аддзел БАЗА ладзіў даклад пра жыцьцё й сытуацыю на Беларусі. Пасьля дакладу разгарнулася дыскусія.

● Перад прэзыдэнцкімі выбарамі быў створаны Беларуска-Амэрыканскі Рэспубліканскі Камітэт. Беларусы былі вельмі актыўнымі ў выбарнай кампаніі і прыймалі ўдзел у мітынгах, калі прыяжджаў Рычард Ніксан і Сьпіро Агню. Удалося пазнаёміцца з многімі рэспубліканскімі дзеячамі й правесьці прапаганду пра Беларусаў ды іхныя нацыянальныя імкненьні. Цяпер Беларусы атрымалі запросіны пасласць сваіх дэлегатаў на інаўгурацыю новавыбранага Прэзыдэнта ў Вашынгтон. Паедуць два беларускія прадстаўнікі.

● 2 лістапада арганізацыя „Народнага Мастацтва" ладзіла банкет у гонар свайго старшыні Т. Андрыкі, які ўжо 40 год працуе для нацыянальнасьцяў. Будучы карэспандэнтам газэты „Кліўлэнд Прэс", ён заўсёды зьмяшчаў весткі з жыцьця этнічных групаў і фотаздымкі. Ён стаіць на чале арганізацыі, якая дае магчымасьць кажнай нацыянальнасьці паказаць сваё народнае мастацтва на сваіх фэстывалях. У гэтым прыняцьці прынялі актыўны ўдзел і Беларусы, часткова ў народных касьцюмах.

● 10 лістапада Аддзел БАЗА арганізаваў даклад на тэму „Савецкая інвазія Чэхаславаччыны ў 1968 годзе". Пра ўсе падзеі вельмі даклада й калярытна расказаў адзін наш суродзіч, якому давялося прабываць у гэным часе ў Чэхаславаччыне.

● 17 лістапада Беларускае Жаноцкае Згуртаваньне ладзіла традыцыйны Базар. Вельмі добра быў падрыхтаваны буфэт і лятарэя з добрымі фантамі. Таму што ўсе рэчы на лятарэю былі ахвяраваныя самымі жанчынамі, дык даход быў увесь „чысты" і ў належнай суме. Трэба заўважыць, што Беларускае Жаноцкае Згуртаваньне на чале з сп-няй К. Каляідой вельмі ўмела працуе пры здабываньні грошай, якімі памагае БАПЦаркве, БАГЦэнтру, газэце „Беларус" і інш. Слава вам, беларускія жанчыны!

● 17 лістапада беларуская дэлегацыя ў складзе Ул. Дунца й Ю. Станкевіча прысутнічала ў Палякаў на сьвяткаваньні дня незалежнасьці. Прадстаўнікі ад Палякаў таксама прысутнічалі на ўгодках незалежнасьці Беларусі.

● 24 лістапада парахвія БАПЦарквы адзначыла сьвята Дня Ўдзячнасьці. Быў зарганізаваны супольны абед з традыцыйным індыком і адпаведны даклад, які прачытаў Уладыка Андрэй. Бяседа прайшла ў мілай атмасфэры й спрычынілася да папаўненьня касы парахвіі.

Ул. Д.

ПАВАЖАНЫЯ СУРОДЗІЧЫ

Газэта „Беларус" выдаецца за дабравольныя ахвяры беларускага грамадзтва. Таму не павінна быць ніводнага Беларуса, які-б атрымліваў і чытаў нашую газэту задарма. Таксама не павінна быць ніводнага Беларуса, які-б не атрымліваў і ня чытаў нашай газэты.

СУРОДЗІЧЫ БЕЛАРУСЫ!

Дзесяць гадоў таму назад беларускае грамадзтва ў Канадзе супольнымі сіламі купіла вялікі будынак у Таронта, які служыць рэлігійна-грамадзкім мэтам і затым называецца Беларускім Рэлігійна-Грамадзкім Цэнтрам.

Цана гэтага будынку ў канадзкіх далярах даволі высокая, але кашто́ўнасьці ягонае для нас нічым ня можна вымераць, бо гэта ёсьць кусок нашае Бацькаўшчыны.

Да гэтага часу будынак сплачваўся рэгулярна паводля ўстаноўленых ратаў плюс 6 з палавінаю працэнтаў у год ад нясплачанай сумы.

Прыблізна за год часу ад сяньня канчаецца тэрмін сплаты гіпатэкі (даўгу) на доме ў суме 11.500 даляраў. Адміністрацыя дому мусіць неяк знайсьці гэтыя грошы, каб будынак быў канчаткова сплачаны й стаўся непадзельнай собскасьцяй беларускага грамадзтва.

Пазычыць грошы ў канадзкім банку ці іншай фінансавай фірме ня ёсьць карысная развязкай дзеля высокіх працэнтаў, якія была-б змушаная сплачваць група Беларусаў Таронта.

Найлепшым выхадам з гэтае сытуацыі было-б здабыцца нам усім на яшчэ адзін высілак і злажыць гэтую суму.

Царква будзе, як і да гэтага часу, прыймаць ахвяры й выдаваць квіты важныя пры разьліку з Атавай як залучнік да гадавой справаздачы аб прыходным падатку.

Дзеля праводжаньня акцыі зборкі грошай створаны адмысловы Камітэт Сплаты Гіпатэкі ў складзе: Яго Праасьвяшчэнства Уладыкі Мікалая, сп. Г. Барановіча й сп. Б. Кіркі.

Сабраныя грошы ня будуць трымацца ў банку, а адразу пойдуць на выплату дому.

Камітэт заклікае ўсіх Беларусаў развадыць усё вышэй сказанае й адразу падтрымаць распачатую важную справу. Грошы просім высылаць на адно з наступных трох імёнаў: Rt. Rev. M. Macukievich, Mr. B. Kirka, Mr. H. Baranovich, паводля адрысу для ўсіх трох: 524 St. Clarence Ave., Toronto 4, Ont.

Камітэт Сплаты Пазыкі

БЕЛАРУСКІ ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ У МЭЛЬБУРНЕ

Адразу пасьля Акадэміі, прысьвечанай угодкам Слуцкага Змаганьня, і ў той-жа залі адбыўся 1-га сьнежня справаздачны сход з 5-цігадовай дзейнасьці Беларускага Цэнтральнага Камітэту ў Мэльбурне.

Беларускі Цэнтральны Камітэт у Мэльбурне заснаваны ў 1963 годзе пасьля шматлікіх спатканьняў і паседжаньняў прадстаўнікоў двух дзейных тут кірункаў — БНР і БЦР, а галоўнай мэтай якіх было арганізаваньне для ўсіх Беларусаў Мэльбурну супольных нацыянальных сьвяткаваньняў, розных іншых імпрэзаў ды супольных выступленьняў навонкі. У выніку ў Камітэт былі выдэлегаваныя па трох прадстаўнікоў з абодвых бакоў, якія дзялілі між сабой абавязкі сяброў управы Камітэту, а старшынём па чарзе заставаўся кажных шасьцёх месяцаў прадстаўнік іншае групы.

Із справаздачы на сходзе выявілася, што Камітэт штогоду арганізаваў 2-3 нацыянальныя сьвяткаваньні-акадэміі; 4 танцавальныя вечарыны, на якіх заўсёды прысутнічалі й прадстаўнікі іншых нацыянальнасьцяў; сьпеўкі мяшанага хору, які пасьпяхова выступаў на акадэміях і вечарынах; прыймаў удзел у міжнацыянальных выступленьнях у Мэльбурне, рэпрэзэнтуючы беларускую справу навонкі; стараўся зарганізаваць беларускую школу.

Ня зьбіраючы ніякіх складак, Камітэт з даходаў ад імпрэзаў, галоўна ад танцавальных вечарынаў мае ўжо чыстага даходу 600 дал., якія трымае ў банку дзеля адпаведнага выкарыстаньня ў будучыні.

Із справаздачы выявілася, што із 6-ёх асобаў Камітэту фактычна актыўнымі былі ўсяго 4-ох, што пры дапамозе колькіх ахвотнікаў і цягнулі ўсю працу, за што сход выразіў ім падзяку й прасіў і надалей выконваць свае функцыі, дадаўшы ім да помачы 3 выбраныя асобы, што згадзіліся ўвайсьці ў склад управы Камітэту.

На сходзе быў зроблены заклік купляць, а перадусім чытаць беларускія газэты й кніжкі ды зьвярнуць у будучыні адмысловую ўвагу на зарганізаваньне беларускае моладзі й беларускае школы ў Мэльбурне.

М. Н.

ФЭЛЬЕТОН

ПАЙШОЎ ПЯТРОК БЕЗ ПАРТОК

„Ня меў Саўка клопату, дык жонку ўзяў".
Народ. прыказка

— А ўсё-ж мне дужа шкада яго, небараку.

— Гэта каго менавіта? — зацікавіцеся вы.

— І ці ня сорамна вам, ягамосьці? — адкажу пытаньнем на пытаньне. Хіба-ж вы пра яго дагэтуль нічога ня чулі? Ён-жа пісьменьнік інтэрнацыянальнага значаньня, проста Байрану кум, Бальзаку сват, а Беднаму Дзям'яну аж крэўны шваґер. Яго неўзабаве, далібог-жа, узнагародзяць прэміямі братоў Ганкураў, Нобэльскай, Сталінскай, Ленінскай і навет тэй, якую аздабляе знакамітае імя несьмяротнага Лукаша Бэндэ. Ягонае гучнае прозьвішча нададуць гарадом і млыном, лазьням і гацям. А ўрэшце-рэштаў ужо будуюць да 50-годзьдзя БССР трохпавярховы параплаў, што мае рэйсаваць па Сьвіслачы, паміж Ляхаўкай і Пярэспай, нясучы з гонарам свой пышны назоў: „Лявон Прокша-Шакспірэнка".

— Дык зь якое рацыі нам яго тады шкадаваць? — зноў сумлявецеся вы.

— А каб вас, даруйце за слова, вераб'і ўбрыкнулі. Як у хату трапіш толькі празь сенцы, гэтак і фэльетон ня існуе без запеўкі. Вось цяпер і дазвольце, калі ласка, перайсьці да самае бягучае справы.

У № 1040 „Голасу радзімы" ягоны галоўны й адказны рэдактар Лявон Прокша-Шакспірэнка ў сваім сацыялістычна-рэалістычным артыкуле „Рамантыкі будуць заўсёды", прысьвечаным калгасу „Расея", што на... Случчыне, сам аб сабе піша гэтак:

„На развітаньне я рашыў падарыць дзяўчатам экзэмпляр сваёй новай аповесьці. Валя зірнула на вокладку:

— А ў мяне такая кніжка ўжо ёсьць.

— Нічога, — адказаў я крыху зьбянтэжана. — Усё-ж я вам яе падару.

І толькі калі Валя ўбачыла подпіс, зразумела, што яна гаворыць з аўтарам.

— О, дзякую, — адказала, — я ўпяршыню бачу пісьменьніка.

Я быў ня меней усхваляваны, што ўбачыў свайго чытача і пачуў ад яго добрае слова. Гэрой маёй аповесьці „Ці варта было жаніцца" таксама рамантык, які паехаў на вёску ў трыццатыя гады. І вось у наш час такія-ж рамантыкі ідуць у жыцьцё, уносяць новыя адносіны да працы, пашыраюць пасяўныя плошчы, каб больш было хлеба і каб быў ён дасшавейшым. Веру, рамантыкі будуць заўсёды".

Прашу прабачэньня за гэтую даўжэзную за старэцкую пугу самарэкляму, але затое яна цалкам характарызуе аўтара, які праз акуляры падробленае сарамяжлівасьці сам зь сябе не нацешыцца, што наўсуперак сваім літаратурным магчымасьцям, належыць да Саюзу пісьменьнікаў БССР. Праўду кажучы, мне асабіста ён сваёй кніжкі. „Ці варта было жаніцца" з каштоўным аўтографам чамусьці не даслаў, хоць, дарэчы, і ншым эміграцыйным адрысным спісам згадване. Таму прыпушчаю, што яна аўтабіяграфічная і, магчыма, ягоная жонка („пісацілька") нагадае не Лявоніху—душу ласкавую, а Ксантыпу. Аднак Маркс-Энгельс зь ім—няхай ужо марцовыя кавалеры цешацца з таго трагічнага загалоўку. Вось затое нешта іншае—ну нават аж у 1968 г. гэтак захапляцца з тых „дваццацітрыццацічнікаў" 30-х гадоў, што гвалтам, нібы быдла, заганялі сялянаў у калгасы? Дзеля чаго блытаць гайдукоў з рамантыкамі? Навет сам Сталін, дык і той спачатку нацкаваў іх на працоўны народ, а потым ад іх-жа адмовіўся ў сваім артыкуле з крывадушным назовам „Замарока ад посьпехаў".

Але найбольш мяне ўразіў лёзунг, калі даць веры аўтару, сучасных тамтэйшых хлебаробаў: „Праз пашырэньне пасяўных плошчаў да дзешавейшага хлеба!" Сьпярша здалося мне—згаладаўся, відаць, небаг з прычыны 51-годзьдзя Кастрычніка. Потым думаю — ці не займеў ён, крый Божа, які-небудзь ухіл ад генэральнае лініі партыі й ураду? Слоў няма, з дапамогай Канады, ЗША, Аўстраліі, Францыі, Аргентыны і г. д., у СССР цяпер пазбавіліся чэргаў па хлеб, але разам з тым жабрацкія авоські заўжды трымаюць напагатове. І дзе-ж той, гадаю, Салігорск зь ягонымі камбінатамі па здабычы калійных соляў? Бо хіба-ж вылучна праз пашырэньне, а не праз угнаеньне палёў ляжыць шлях да таннага хлаба? Каюся, людцы добрыя, не прасачыў я за ім сваячасова, нусьціў яго самапасам.

І што-ж вы думаеце, дарагія суродзічы? Не пасьпеў яшчэ наш Лявон Прокша-Шакспірэнка спажыць калгасных лаўраў із свайго запаветнага скарбу „Ці варта было жаніцца", як над ім зьнячэўку грымнуў пярун. Якраз 31-га леташняга кастрычніка, у Менску, адбыўся пленум праўленьня Саюзу Пісьменьнікаў БССР, на якім, між іншага, склаў справаздачу Янка Брыль. І вось заміж таго, каб, засланіўшыся далоняй ад суседзяў, шапнуць на вуха завэрчанскаму правадыру Лявону сёе-тое пра ягоныя памылкі, гэта значыцца, каб ён без адкладу подбегам пабег у ЗАГС ды развяжіўся, дык той нястрымны, як Мао маўлаў, рэвізіяністы Брыль з высокае трыбуны ды пры ўсіх беспартыйных грамадзянах зьмяшаў кагадзе згаданы выраб з балотам, заліча́ў яго да макулатуры дый бадай параіў выкінуць яго на сьметнік. А яшчэ ў дадатак газэта „Літаратура і Мастацтва" ад 6. 11. 68 г. падала тую контррэвалюцыйную прамову да ведама шырокіх чытацкіх колаў. Ня йначай, як у шапку сьцібз Галоўліт-бел, згубіў бальшавіцкую пільнасьць.

Азохці-ж мне! А што-ж цяпер маюць гаротнаму Лявону ды рабіць? А дайце-ж рады, дабрадзеі? Толькі й засталося яму тае радасьці, што ён не адзінокі, бо балазе той-жа самы неспагадлівы Янка Брыль аднача́сна на горкі яблык зьбіў „роман" ягонага першага дружбака дзеравотнага сялькора Паўлы Кавалёва „Падзеньне Хвядоса Струка". А няўжо-ж запраўды не паданьне, але заміж таго высмактанага з гэпэушнага пальца „бебуранцы" Хвядоса ды Паўлюка зь Лявонам? Га!? А як-жа цяпер нашаму рамантыку Лявону зірнуць у даверлівыя вочы тае сьціплае Валі, якой ён, паводля ягоных слоў, гвалтам навязаў сваю матрыманьяльную кніжку, ламаючыся пры тым быццам той блін гарохавы? Вось праз тое самае мне й дужа шкада яго, небараку. Э-эх, трапна адзначыў наш народ у сваёй прыказцы — Пайшоў Пятрок без парток — каб, дадам, напісаць нам усім на чарговую новую аповесьць „Ці варта было нарадзіцца", дзе ён зноў дадасьць, што няма ў БССР зводу на рамантыкаў.

Юрка Віцьбіч

ЛЕКЦЫІ ЗЬ БЕЛАРУСКАЕ КУЛЬТУРЫ

Ангельска-Беларускае Таварыства, ідучы за традыцыяй мінулых гадоў, зарганізавала і ў бягучым акадэмічным годзе ў аўдыторыі Брытанскай Акадэміі ў Лёндане трэйці з парадку курс лекцыяў зь беларускай гісторыі, літаратуры й мастацтва для студэнтаў і публікі.

Тэматыка лекцыяў наступная:

5 сьнежня: „Англа-беларускія дачыненьні 1918-1921 гг." — Гай Пікарда.

12 сьнежня: „Якуб Колас і эвалюцыя нацыянальнага эпічнага стылю ў беларускай літаратуры" — Вера Рыч.

23 студзеня: „Геаграфія Беларусі ў XVI стг.". — Рычард Фрэнч, прафэсар унівэрсытэцкага каледжу й школы славянскіх і ўсходнеэўрапейскіх студыяў.

13 лютага: „Баркулабаўская Хроніка (1563 — 1608)" — а. Аляксандар Натсан.

6 сакавіка: „Аляксандар Ельскі (1834 — 1916)" — Арнольд МэкМілін, праф. школы славянскіх і ўсходнеэўрапейскіх студыяў.

15 траўня: „Палажэньне беларускае мовы ў дасьледваньнях параўнальнай славянскай філялёгіі" — Робэрт Оўты, прафэсар кампаратыўнай славянскай філялёгіі Оксфордзкага ўнівэрсытэту.

„СЫМБАЛІЧНАЕ" ЎШАНАВАНЬНЕ

Як паведаміла агенцтва Рэйтэрс 2 сьнежня 1968 г., Старшыня Гэнэральнае Асамблеі Задзіночаных Нацыяў Эміліё Арэналес абвесьціў прозьвішчы асобаў, якім прызнаныя ўзнагароды да АЗН, устаноўленыя ўпрыгожаньні, за дасягненьні ў галіне людзкіх правоў. Сярод узнагароджаных апынуўся й грамадзянін Савецкае Украіны ды Савецкага Саюзу зь вельмі адпаведным прозьвішчам для гэткае ўзнагароды — Пётр Нядбайла.

ШЫЛА Ў МЯШКУ НЕ СХАВАЕШ!

У сваім „Беларускім Голасе" (№ 165 за кастрычнік 1968) сп. Сяргей Сіняк (Хмара), абапіраючыся на схвальныя ды прыдуманых ім самым дадзеных, спрабуе давесьці, што я быццам быў „фольксдойч", што зусім не адпавядае праўдзе. Абапіраючыся на ведамай прыказцы: „Чуў званы, але ня ведае, скуль яны", ён старанна выліў бруд асабістае ненавісьці на таго, каго зусім ня ведае. Лепш Вы, сп. Сіняк, зьвярніце ўвагу на сваё сумленьне ды прыпомніце, чым Вы займаліся ў супрацоўніцтве з Немцамі падчас акупацыі імі Беларусі.

Янка Крушына

НА ВЫДАВЕЦКІ ФОНД „БЕЛАРУСА"

За апошні месяц (ад справаздачы ў папярэднім нумары газэты) паступілі у касу нашае газэты наступныя падпіскі й ахвяры на Выдавецкі Фонд „Беларуса".

1. інж. Я. Бруцкі	$ 10.00
2. А. Андрыца	10.00
3. П. Міранові́ч	10.00
4. П. Драздоўскі	10.00
5. В. і М. Махнач	10.00
6. Я. Крэсла	10.00
7. М. Сьнежка	10.00
8. М. Абрамчык	10.00
9. Я. Запруднік	10.00
10. Б. Данілюк	10.00
11. д-р А. Вярбіцкі	10.00
12. М. Хмыз	10.00
13. „Весткі з Канады"	70.00
14. Я. Ніхаёнак	6.00
15. А. Махноўская	6.00
16. Я. Пілярскі	6.00
17. В. Казлоўскі	6.00
разам	**$ 214.00**

Усім тым, што прыслалі грошы, Рэдакцыйная Калегія „Беларуса" выказвае шчырае беларускае дзякуй!